

Nederlandse Mededingingsautoriteit

BESLUIT

Besluit van de directeur-generaal van de Nederlandse mededingingsautoriteit als bedoeld in artikel 62 van de Mededingingswet.

Nummer 3309 /

Betreft zaak: 3309/NIP, LVE, NVP en NVVP

1	INLEIDING	3
1.1	PROCEDUREVERLOOP	3
1.2	RAPPORT	4
2	PARTIJEN	4
2.1	INLEIDING	4
2.2	HET NIP.....	4
2.3	DE LVE	5
2.4	DE NVP	6
2.5	DE NVVP	6
2.6	SAMENWERKING TUSSEN BETROKKEN PARTIJEN	7
2.6.1	<i>Relatie tussen het NIP en de LVE</i>	7
2.6.2	<i>Relatie tussen de NVP en de NVVP</i>	8
2.6.3	<i>Platform Psychotherapie</i>	8
3	FEITEN	9
3.1	BRANCHEBESCHRIJVING	9
3.1.1	<i>Aanbod</i>	9
3.1.2	<i>Vraag</i>	10
3.2	GEDRAGINGEN	12
3.2.1	<i>Platform Psychotherapie</i>	12
3.2.2	<i>Gedragingen van het NIP</i>	14
3.2.3	<i>Gedragingen van de LVE</i>	17
3.2.4	<i>Gedragingen van de NVP</i>	20
3.2.5	<i>Gedragingen van de NVVP</i>	21
4	STANDPUNT VAN PARTIJEN	23
4.1	HET NIP.....	23
4.2	DE LVE	24
4.3	DE NVP	26

4.4	DE NVVP	26
5	JURIDISCHE BEOORDELING	27
5.1	WETTELIJK KADER.....	27
5.2	ONDERNEMING EN ONDERNEMERSVERENIGING	27
5.3	BESLUIT VAN EEN ONDERNEMERSVERENIGING.....	27
5.3.1	<i>Aanbevelingen van het NIP</i>	30
5.3.2	<i>Aanbevelingen van de LVE</i>	32
5.3.3	<i>Aanbevelingen van de NVP</i>	33
5.3.4	<i>Aanbevelingen van de NVVP</i>	34
5.4	MEDEDINGINGSBEPERKING	34
5.5	MERKBAARHEID	37
5.6	CONCLUSIE	41
6	SANCTIE EN LAST	41
6.1	TOEREKENING.....	41
6.2	BOETE.....	42
6.2.1	<i>Standpunt van partijen ten aanzien van de boete</i>	42
6.2.2	<i>Beoordelingskader</i>	44
6.2.3	<i>Duur en ernst van de overtreding</i>	45
6.2.4	<i>Vaststelling van de hoogte van de boete</i>	46
6.3	LAST ONDER DWANGSOM.....	48
6.3.1	<i>Het NIP</i>	48
6.3.2	<i>De LVE</i>	48
6.3.3	<i>De NVP</i>	49
6.3.4	<i>De NVVP</i>	49
7	BESLUIT	50

Besluit van de directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit als bedoeld in artikel 62 van de Mededingingswet

1 Inleiding

1.1 Procedureverloop

1. De directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (hierna: d-g NMa) heeft ambtshalve een onderzoek ingesteld naar een mogelijke overtreding van artikel 6 van de Mededingingswet (hierna: Mw) door ondernemersverenigingen in de branche voor psychologische dienstverlening.
2. Het onderzoek heeft zich gericht op het geven van prijsaanbevelingen (hierna ook: adviestarieven) door de ondernemersverenigingen Nederlands Instituut van Psychologen (hierna: NIP), Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen (hierna: LVE), Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie (hierna: NVP) en Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde Psychotherapeuten (hierna: NVVP) aan de bij hen aangesloten leden. Deze vier ondernemersverenigingen worden hierna ook gezamenlijk aangeduid als 'partijen'.
3. Aanleiding voor het onderzoek waren diverse adviestarieven gepubliceerd op de websites van de genoemde ondernemersverenigingen en een tip van een cliënt.¹
4. Op 8 april 2003 hebben ambtenaren van de NMa die krachtens besluit van de d-g NMa belast zijn met het toezicht op de naleving van de bij of krachtens de Mw bepaalde wettelijke voorschriften², bedrijfsbezoeken afgelegd bij partijen. Tijdens deze bedrijfsbezoeken is inzage verkregen in zakelijke documenten en bescheiden. Voorts zijn in het kader van het onderzoek schriftelijk vragen aan partijen gesteld.
5. Het onderzoek heeft geleid tot het vermoeden dat artikel 6 Mw is overtreden door voornoemde ondernemersverenigingen en dat dit hen kan worden toegerekend. Met het oog op een daarvoor aan elk van de verenigingen op te leggen boete en/of last onder dwangsom heeft de d-g NMa een rapport, zoals bedoeld in artikel 59 Mw, laten opmaken (hierna: het rapport). Dit rapport is vastgesteld en aan partijen toegezonden op 2 oktober 2003.

---

¹ Zie dossiernummer 3309/3.

² Staatscourant, 2 januari 1998, nr. 1.

6. Op 9 oktober 2003 heeft de NMa partijen met het oog op artikel 60, lid 2, Mw alle op de zaak betrekking hebbende stukken toegezonden. Conform artikel 60, lid 1, Mw heeft de NMa partijen hierbij opgeroepen schriftelijk en/of mondeling hun zienswijze omtrent het rapport naar voren te brengen. De NVP, het NIP en de LVE hebben een schriftelijke zienswijze toegezonden op 10, 11 respectievelijk 12 november 2003. Zij hebben deze op 18 november 2003 mondeling toegelicht in een ten kantore van de NMa gehouden hoorzitting. Conform artikel 61, lid 2, Mw is een verslag opgemaakt van deze hoorzitting. Dit verslag is partijen toegezonden op 16 december 2003, waarbij zij in gelegenheid zijn gesteld hierover opmerkingen te maken. Bij fax van 22 december 2003 heeft de NVVP opmerkingen gemaakt naar aanleiding van het verslag. Deze zijn toegevoegd aan het dossier.

1.2 Rapport

7. Kort en bondig wordt in het rapport het volgende geconcludeerd.³ Het NIP en de NVVP hebben in de periode 1998 tot en met 2003 aan hun leden-psychotherapeuten tariefaanbevelingen gedaan. Het NIP heeft over de periode 2000 tot en met 2003 tevens dergelijke aanbevelingen aan haar leden-psychologen gedaan. NVP heeft adviestarieven aan haar leden-psychotherapeuten verstrekt in de periode 1998 tot en met 2002. De LVE heeft in de periode 1998 tot en met 2003 adviestarieven aan haar leden-eerstelijnspsychologen uitgevaardigd. De aanbevelingen vormen de ondubbelzinnige uitdrukking van de wil van de ondernemersverenigingen om het gedrag van hun leden te coördineren en zijn derhalve te kwalificeren als besluiten van ondernemersverenigingen. Deze besluiten strekken ertoe, volgens het rapport, de mededinging te beperken. Er is sprake van een mededingingsbeperking naar haar aard, op grond waarvan kan worden aangenomen dat de mededinging merkbaar wordt beperkt in de zin van artikel 6, eerste lid, Mw.

2 Partijen

2.1 Inleiding

8. In het onderstaande worden eerst de vier betrokken ondernemersverenigingen en vervolgens hun onderlinge samenwerkingsverbanden besproken.

2.2 Het NIP

9. Het NIP is een vereniging naar Nederlands recht met haar statutaire zetel te Amsterdam. De vereniging telde in 2002 10.763 leden. Iedereen die een universitaire opleiding psychologie heeft afgerond dan wel is ingeschreven in het Register Gezondheidszorgpsychologen op grond van de

---

³ In het vervolg van dit besluit wordt – waar nodig – uitgebreider ingegaan op het rapport.

Wet BIG (zie randnummer 27) kan volgens de statuten lid worden van het NIP.⁴ Het ledenbestand van het NIP is divers: van werving-selectieadviseurs, mediators, schoolpsychologen tot psychotherapeuten en zelfstandig gevestigde gezondheidszorgpsychologen, waaronder de eerstelijns psychologen (zie randnummer 26). Circa 60% van de in Nederland werkzame psychologen is lid van het NIP.

10. Ten minste 33% van de in Nederland werkzame (al dan niet ten dele) vrijgevestigde psychologen is bij het NIP aangesloten.⁵
11. Het NIP kent een groot aantal secties, waaronder de sectie Eerstelijnspsychologen (hierna: SELP). Deze secties houden zich bezig met een bepaald deelgebied van de psychologie en behartigen de beroepsbelangen van de leden van de vereniging, die op het terrein van de sectie werkzaam zijn. Een sectie is een orgaan van de vereniging met zelfstandige beslissingsbevoegdheid en een eigen bestuur. Een sectie vormt geen vereniging met beperkte rechtsbevoegdheid noch een andere rechtspersoon.⁶

2.3 De LVE

12. De LVE is een vereniging naar Nederlands recht met haar statutaire zetel te Amsterdam. De LVE telde op 20 mei 2003 1181 leden.⁷ Leden van de LVE moeten onder andere zijn ingeschreven in het register van gekwalificeerde eerstelijns psychologen van het NIP en werkzaam zijn in een eerstelijns praktijk. Alleen degenen die ook lid zijn van het NIP kunnen lid worden van de LVE.⁸ De LVE heeft aangegeven dat eerstelijns psychologen in de regel zelfstandig gevestigd zijn en dat een deel mogelijk daarnaast een dienstbetrekking heeft.⁹ Op basis van de beschikbare informatie gaat de d-g NMa ervan uit dat circa 60% van de eerstelijns psychologen is aangesloten bij de LVE.¹⁰

---

⁴ Zie artikel 5 van de statuten NIP.

⁵ Dit percentage is de laagst mogelijke organisatiegraad van vrijgevestigde psychologen, en ligt waarschijnlijk hoger. Er wordt hier namelijk uitgegaan van de veronderstelling dat alle niet bij het NIP aangesloten psychologen vrijgevestigd zijn (te weten 18000 (zie dossiernummer 3309/27, punt 8)-10763 (zie randnummer 9) = 7237). Aangezien bekend is dat ruim 3572 van de leden van het NIP vrijgevestigd zijn, is ten minste $3572 / (3572 + 7237) = 33\%$ van de (al dan niet ten dele) vrijgevestigde psychologen bij het NIP aangesloten.

⁶ Zie artikel 12 van de statuten NIP en artikel 6 van het Huishoudelijk Reglement NIP 1992.

⁷ Ledenlijst LVE 2003, bijlage bij dossiernummer 3309/25.

⁸ Zie artikel 5 van de statuten LVE.

⁹ Gegevens hierover worden door de LVE niet bijgehouden. Zie dossiernummer 3309/25, punt 2.

¹⁰ Desgevraagd heeft de LVE aangegeven, dat zij geen schatting kan geven van het totale aantal in Nederland werkzame eerstelijns psychologen. Zie dossiernummer 3309/25, punt 8. Bij deze schatting is uitgegaan van een schatting van het NIP inzake het percentage psychologen dat bij het NIP is aangesloten.

2.4 De NVP

13. De NVP is een vereniging naar Nederlands recht met haar statutaire zetel te Utrecht. De NVP telde op 22 mei 2002 2877 leden. Leden van de NVP dienen ingeschreven te zijn in het Register Psychotherapeuten op grond van de Wet BIG (zie randnummer 26). Het ledenbestand was in 2002 als volgt opgebouwd (bron: gegevens ledenbestand NVP):¹¹

Zelfstandig gevestigd:	1837	64%
Combinatie dienstverband / zelfstandig gevestigd:	727	25%
Werkend in instelling, niet werkend of onbekend:	313	11%

14. Ten minste 60% van de vrijgevestigde psychotherapeuten is bij de NVP aangesloten.¹²

2.5 De NVVP

15. De NVVP is een vereniging naar Nederlands recht met haar statutaire zetel te Utrecht. In juni 2003 telde de NVVP 985 leden.¹³ Leden dienen ingeschreven te zijn als psychotherapeut in het Register Psychotherapeut op grond van de Wet BIG (zie randnummer 27). Van deze leden mag worden aangenomen, aldus de NVVP, dat zij in enige mate werkzaam zijn in een vrijgevestigde praktijk. De NVVP heeft hierbij opgemerkt dat de meeste maar niet alle vrijgevestigde psychotherapeuten als lid zijn aangesloten. In dit besluit wordt aangenomen dat ten minste circa 60% van de vrijgevestigde psychotherapeuten is aangesloten bij de NVVP.¹⁴

---

¹¹ Aangezien naast psychotherapeuten ook psychiaters lid zijn van de NVP (zie randnummer 26), geven deze cijfers nog geen compleet beeld van het totale aantal psychotherapeuten (niet zijnde psychiater). Volgens cijfers van het Trimbos-instituut (zie 'Psychotherapie in getallen', Trimbos-instituut, Utrecht, 2001, p.25 en p.28) zijn er circa 11 psychiaters per 100.000 inwoners en is 34% van de psychiaters, respectievelijk 69% van de psychotherapeuten lid van de NVP. Derhalve zijn er naar schatting circa 600 psychiaters en $2877-600=2277$ psychotherapeuten lid van de NVP. Dit leidt tot een schatting van circa 3300 psychotherapeuten in Nederland, hetgeen goed overeenkomt met een soortgelijke schatting op basis van gegevens van de NVVP (zie randnummer 15). De NVP heeft in totaal 2564 vrijgevestigde leden (te weten $1837+727=2564$). Niet bekend is hoeveel van deze leden psychiater zijn, maar een bovengrens wordt gegeven door 600 (ofwel alle bij de NVP aangesloten psychiaters zijn vrijgevestigd). Derhalve telt de NVP ten minste 1964 vrijgevestigde psychotherapeuten als lid. Aangezien niet bekend is hoeveel procent van de niet bij de NVP aangesloten psychotherapeuten vrijgevestigd is, wordt hier uitgegaan van de laagst mogelijke organisatiegraad van vrijgevestigde psychotherapeuten: hiertoe wordt aangenomen dat alle niet bij de NVP aangesloten psychotherapeuten (te weten $3300-1964=1336$) vrijgevestigd zijn. Derhalve is ten minste $1964/(1964+1336)=60\%$ van de vrijgevestigde psychotherapeuten bij de NVP aangesloten.

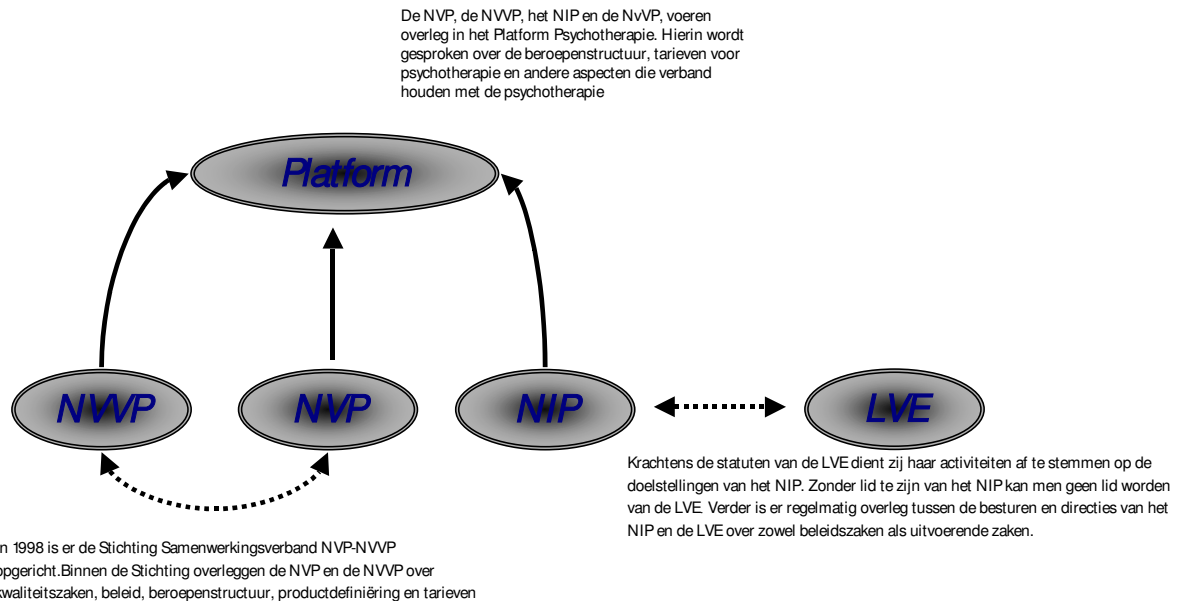
¹² Zie voetnoot 11.

¹³ Zie dossiernummer 3309/30.

¹⁴ Hierbij is uitgegaan van een schatting van het NIP inzake het percentage psychologen dat bij het NIP is aangesloten. Zie voetnoot 5. Overigens zij er op gewezen dat dit een voorzichtige schatting is gezien de eerdergenoemde uitspraak van de NVVP

2.6 Samenwerking tussen betrokken partijen

16. De samenwerking tussen betrokken partijen ziet er schematisch als volgt uit:

2.6.1 Relatie tussen het NIP en de LVE

17. Er bestaat tot op heden een nauwe relatie tussen beide verenigingen. Er is regelmatig overleg tussen de besturen en directies van het NIP en de LVE over zowel beleidszaken als uitvoerende zaken.¹⁵ Zonder lid te zijn van het NIP kan men geen lid worden van de LVE.¹⁶ Krachtens haar

---

dat “de meeste maar niet alle” vrijgevestigde psychotherapeuten zijn aangesloten. Exacte gegevens kon de NWP hieromtrent niet overleggen.

¹⁵ Uit het accountantsrapport van de LVE over 2002 (zie bijlage bij dossiernummer 3309/25) blijkt tevens dat het NIP een financiële bijdrage verstrekt aan de LVE voor specifieke doeleinden. In de toelichting van dit accountantsrapport is aangegeven dat de LVE bij haar activiteiten nog steeds wordt bijgestaan door personeel dat via het NIP bij de LVE is gedetacheerd.

¹⁶ Artikel 5 lid 4 statuten LVE, bijlage bij dossiernummer 3309/25.

statuten dient de LVE, die eerst in 1997 is opgericht, haar activiteiten af te stemmen op de doelstellingen van het NIP.¹⁷

18. De SELP (een sectie van het NIP) en de LVE brachten over de jaren 1998 en 1999 gezamenlijk een jaarverslag uit.¹⁸ In 1998 hebben de SELP, de LVE en het NIP een convenant gesloten dat met name afspraken bevat met betrekking tot de detachering van medewerkers van het NIP bij het bureau van de LVE.¹⁹ De LVE heeft aangegeven dat zij pas in 2000 zelf contributie is gaan innen.²⁰

19. De LVE heeft aangegeven dat zij na de oprichting veel zaken via het NIP liet lopen.²¹

2.6.2 *Relatie tussen de NVP en de NVWP*

20. De NVP en de NVWP werken reeds geruime tijd samen. In 1995 is de samenwerking neergelegd in een Samenwerkingsconvenant. In 1998 is de intentie uitgesproken het Samenwerkingsconvenant nader uit te werken, hetgeen heeft geresulteerd in de oprichting van de Stichting Samenwerkingsverband NVP-NVWP (hierna: de Stichting).²² Binnen de Stichting overleggen de NVP en de NVWP over kwaliteitszaken, beleid, beroepenstructuur, productdefiniëring en tarieven.²³

2.6.3 *Platform Psychotherapie*

21. De verenigingen van aanbieders van psychotherapie, de NVP, de NVWP, het NIP en de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (hierna: NVvP), voeren overleg in het Platform Psychotherapie (hierna: Platform). In het Platform wordt gesproken over de beroepenstructuur, tarieven voor psychotherapie en andere aspecten die verband houden met de psychotherapie.²⁴ Partijen zien het Platform als "*een overlegsituatie waarin de deelnemers, met volledig behoud van autonomie, de inspanningsverplichting op zich hebben genomen elkaar bij zaken van gemeenschappelijk belang te informeren en naar een gemeenschappelijk standpunt te streven*".²⁵

---

¹⁷ Zie artikel 3 van de statuten LVE, bijlage bij dossiernummer 3309/25.

¹⁸ Bijlagen bij dossiernummer 3309/25.

¹⁹ Jaarverslag Eerstelijns-psychologen 1998, bijlage bij dossiernummer 3309/25.

²⁰ Zie dossiernummer 3309/25.

²¹ Zie dossiernummer 3309/25.

²² Jaarverslag NVP 2001, concept 21-02-2002, dossierstuk 10002084.

²³ Zie o.a. verslag van de vergadering Samenwerkingsverband NVP – NVWP d.d. 22 januari 2003, dossierstuk 10002071.

²⁴ Zie notulen van vergaderingen van het Platform, dossierstukken 10002054, 10002055, 10002056.

²⁵ Aldus een notitie uit 1994, waar de voorzitter van het Platform tijdens een vergadering op 17 december 1997 naar verwijst met betrekking tot de uitgangspunten van het Platform (zie dossierstuk 10002057).

22. Het Platform heeft geen formele juridische status maar vormt een overlegorgaan waarin vertegenwoordigers van de besturen van de zojuist genoemde verenigingen zitting hebben. De vertegenwoordiging is als volgt geregeld: *“In het overleg worden de deelnemende verenigingen vertegenwoordigd door maximaal twee (vaste) deelnemers, die gemandateerd zijn namens hun verenigingen te spreken.”*²⁶

3 Feiten

3.1 Branchebeschrijving

23. Hieronder volgt een korte branchebeschrijving, waaruit onder meer volgt dat de activiteiten, ten aanzien waarvan de onderzochte adviezen zijn gegeven niet onderhevig zijn aan prijsregulering van overheidswege, zodat prijsconcurrentie hier in beginsel mogelijk is. De nadruk in deze beschrijving ligt op de psychologische zorg, aangezien de onderzochte gedragingen voornamelijk betrekking hebben op dit deel van de psychologische dienstverlening.²⁷ Hierbij wordt de relevante wet- en regelgeving aangestipt. Partijen hebben de branchebeschrijving zoals weergegeven in het rapport, waarop het onderstaande is gebaseerd, niet bestreden.

3.1.1 Aanbod

24. Er bestaat in de praktijk geen eenduidige definitie van psychologische hulp- of dienstverlening. Psychologische dienstverlening strekt zich uit tot diverse gebieden, zowel binnen als buiten de zorg. Zo zijn er aanbieders van psychologische diensten werkzaam op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg, van het onderwijs, van arbeid en organisatie en bijvoorbeeld op het gebied van justitie. Aanbieders van psychologische diensten zijn o.a. huisartsen (zij het ten dele), maatschappelijk werkers, psychiaters, psychotherapeuten en psychologen.
25. Een groot deel van de psychologische dienstverlening vindt plaats in het kader van de zorg. De psychologische zorg wordt intramuraal, dat wil zeggen in een instelling op grond van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten²⁸ (hierna: AWBZ) of extramuraal verleend, dat wil zeggen door vrijgevestigde zorgverleners die niet verbonden zijn aan een dergelijke instelling. De in het rapport onderzochte gedragingen hebben uitsluitend betrekking op de vrijgevestigde aanbieders van psychologische diensten, die niet verbonden zijn aan een instelling.²⁹

---

²⁶ Zie dossierstuk 10002057.

²⁷ Bovendien is het grootste deel van de aanbieders van psychologische diensten werkzaam in de zorg.

²⁸ Zie randnummer 33.

²⁹ Voor instellingen in de zin van de AWBZ zijn de tarieven wettelijk vastgelegd.

26. Aanbieders van psychologische diensten kunnen zich differentiëren van, en zich specialiseren binnen, het basisberoep. Een gezondheidszorgpsycholoog kan zich bijvoorbeeld differentiëren tot eerstelijns psycholoog³⁰ of zich specialiseren tot klinisch psycholoog. Ook een psychotherapeut kan zich specialiseren tot klinisch psycholoog. Een psychiater is een gespecialiseerde arts (basisberoep). Deze specialisatie omvat tevens een psychotherapieopleiding.
27. Het aanbod van psychologische diensten wordt beperkt gereguleerd. De Wet Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (hierna: Wet BIG) heeft de beroepen 'gezondheidspsycholoog' (waar onder andere de eerstelijns psychologen onder vallen) en 'psychotherapeut' als basisberoepen in de geestelijke gezondheidszorg aangemerkt. Voor deze (generalistische) beroepen is een deskundigheidsgebied geformuleerd en zijn opleidingseisen opgesteld. De overheid houdt een register bij van deze beroepsbeoefenaren (zogenoeten BIG-registers). Geregistreerden hebben het recht een titel te voeren en vallen onder het wettelijk tuchtrecht.³¹
28. De Wet Tarieven Gezondheidszorg (hierna: WVG) bevat slechts maximumtarieven voor vrijgevestigde – in de betekenis van niet in dienst van een instelling werkzame – psychiaters. Vrijgevestigde psychotherapeuten en psychologen worden in hun tariefstelling niet door deze wet geraakt.

3.1.2 *Vraag*

29. Ook vanuit het oogpunt van de cliënt is het aanbod van psychologische diensten zoals hiervoor beschreven divers. Het product psychologische hulp bestaat als zodanig niet. Er bestaat een zekere mate van substitueerbaarheid in de diensten die worden aangeboden.
30. De hiervoor weergegeven beroepenstructuur wijst ook op een zekere mate van overlap. Psychotherapeuten en psychiaters bijvoorbeeld kunnen beide psychotherapie aanbieden. Het voorgaande maakt duidelijk dat het voor de cliënt niet altijd duidelijk is welke aanbieder zijn klachten het beste kan behandelen.³² Het maakt tevens duidelijk dat de aanbieders van psychologische diensten de keuze van de cliënt kunnen beïnvloeden.³³

---

³⁰ Een eerstelijns psycholoog kunnen cliënten zelf benaderen voor advies. Hij kan eventueel doorverwijzen naar een specialist. In deze opzichten is de eerstelijns psycholoog vergelijkbaar met een huisarts.

³¹ Zie 'De markt voor psychologische zorg', deelmarktanalyse, KPMG, april 2002, uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (hierna: KPMG-rapport), p. 24 en 34. Zie dossiernummer 3309/31.

³² Zie KPMG-rapport, p. 41.

³³ Idem.

31. De cliënt betaalt niet altijd zelf voor de psychologische dienstverlening.³⁴ Een deel kan bijvoorbeeld worden betaald door werkgevers die psychotherapie inkopen voor werknemers met arbeidsgerelateerde problemen. Zo kan een cliënt voor arbeidsgerelateerde problemen zowel bij een commerciële aanbieder (bijvoorbeeld een Arbo-dienst) als bij een eerstelijns psycholoog terecht.³⁵ Andere mogelijke financiers zijn gemeenten wat betreft algemeen maatschappelijk werk en zorgverzekeraars wat betreft psychologische zorg.
32. Wat betreft de psychologische zorg is een korte typering van het Nederlandse stelsel van ziektekostenverzekeringen relevant. Dit stelsel bestaat uit drie compartimenten.
33. Het eerste compartiment omvat aanspraken op zorg ter voorkoming van ziekten en ter voorziening in (langdurige) geneeskundige behandeling, verpleging en verzorging. Deze aanspraken vallen onder de AWBZ. In het eerste compartiment vallen onder meer de psychologische zorg van de Regionale Instellingen voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (hierna: RIAGG) en van de zelfstandig gevestigde psychiaters. Voor een deel (40 tot 50% van de cliënten³⁶) wordt ook de dienstverlening van de vrijgevestigde psychotherapeuten uit de AWBZ vergoed, via de regeling 'Psychotherapie door vrijgevestigde psychotherapeuten, niet zijnde psychiater'.
34. Het tweede compartiment heeft betrekking op de niet-chronische, kortdurende zorg. Tot dit compartiment behoren onder andere de zorgverzekeringen krachtens de Ziekenfondswet en de particuliere ziektekostenverzekeringen. Psychologische zorg valt in beginsel niet in dit compartiment.
35. Het derde compartiment betreft de zorg die niet wordt gedekt door de verzekeringen in het eerste of tweede compartiment. Verzekerden kunnen vrijwillig besluiten deze risico's te verzekeren door middel van een aanvullende zorgverzekering. Dergelijke aanvullende verzekeringen worden zowel door ziekenfondsen als door particuliere ziektekostenverzekeraars aangeboden. De diensten van eerstelijns psychologen en een deel van de diensten van vrijgevestigde psychotherapeuten vallen in dit compartiment. Indien de cliënt niet in aanmerking komt voor een vergoeding krachtens een aanvullende verzekering zal hij de psychologische zorg volledig zelf dienen te betalen.
36. Eind jaren negentig waren er in Nederland naar schatting in totaal circa 130 000 cliënten per jaar in behandeling bij commerciële aanbieders, vrijgevestigde eerstelijns psychologen,

---

³⁴ Zie KPMG-rapport, paragraaf 6.1.3.

³⁵ Zie KPMG-rapport, p. 38.

³⁶ Zie KPMG-rapport, p.44.

psychotherapeuten en psychiaters.³⁷ Er zijn aanwijzingen dat de vraag inmiddels verder is toegenomen.³⁸

3.2 Gedragingen

37. Hieronder worden, voortbouwend op de beschrijving van partijen en hun samenwerkingsverbanden, feiten weergegeven die betrekking hebben op het door hen vaststellen en uitdragen van adviestarieven voor psychologen en psychotherapeuten. Het navolgende is gebaseerd op het rapport. Partijen hebben de gedragingen zoals weergegeven in het rapport als zodanig niet bestreden.

3.2.1 *Platform Psychotherapie*

38. Zoals aangegeven in randnummer 21, is het Platform het overlegorgaan van de verenigingen van de aanbieders van psychotherapie, te weten: het NIP, de NVP, de NVVP en (tot in 2003) de NVvP. Hierbij moet worden vermeld dat de NVVP ondanks haar deelname aan het Platform geen voorwerp van onderzoek van de NMa is geweest. De NMa heeft momenteel noch aanwijzingen, noch bewijs dat de NVVP haar leden heeft geadviseerd over hun tarieven voor psychotherapeutische diensten. De NVvP blijft in dit besluit dan ook buiten beschouwing.

39. In het kader van het Platform vinden de voorbereiding en besluitvorming plaats voor het hanteren van adviestarieven voor psychotherapie door de verenigingen het NIP, de NVP en de NVVP, die deze tarieven vervolgens aan hun leden communiceren. De adviestarieven hebben betrekking op de particuliere sector of 'zelfbetalers', dat wil zeggen de psychotherapie die niet in het kader van de AWBZ wordt geleverd (tot 1 juli 2001 inclusief de aan het slot van randnummer 33 bedoelde RIAGG-constructie). In het navolgende wordt een chronologische beschrijving gegeven van de werkwijze van het Platform wat betreft de adviestarieven voor de jaren 1997 t/m 2003. De hoogte van het geadviseerde psychotherapietarief was over deze jaren als volgt:

1997-1999	NLG 139 (circa EUR 63)
2000-2001	NLG 149 (circa EUR 67)
2002	EUR 77
2003	EUR 85

40. Uit een brief d.d. 9 december 1999 van de NVVP aan het Platform blijkt dat in het kader van het Platform op 19 maart 1997 door de deelnemende verenigingen is afgesproken een gezamenlijk

---

³⁷ Zie KPMG-rapport, tabel 7.3.

³⁸ Zie KPMG-rapport, p. 72.

gedragen adviestarief voor psychotherapie te hanteren en dat sindsdien eenzelfde tarief door het NIP, de NVP en NVVP wordt geadviseerd.³⁹

41. Het geadviseerde tarief van NLG 139 uit 1997 heeft ook gegolden voor 1998 en 1999. Dit blijkt uit de hierboven genoemde brief alsmede uit het informatiebulletin van het NVP, Nieuws voor psychotherapeuten, april 2000.⁴⁰ In de vergadering van het Platform d.d. 15 december 1999 is besloten het adviestarief per 1 januari 2000 te verhogen tot NLG 149. Tijdens die vergadering is de periode waarvoor een adviestarief zou moeten gelden op twee jaar gesteld.⁴¹ In dat kader is in de notulen tevens het tarief zoals dat gold per 1 januari 2000 vermeld (NLG 149).⁴² Voorts blijkt uit de notulen van de vergadering van het Platform d.d. 28 maart 2001 dat is gesproken over een herziening van dit adviestarief per 1 januari 2002. Uiteindelijk wordt ter vergadering afgesproken dat het NIP een eerste aanzet zal geven voor herziening van het adviestarief voor psychotherapie. De NVVP zal deze eerste aanzet vervolgens verder uitwerken en intern bespreken, waarna het aan het Platform zal worden voorgelegd.⁴³
42. Het NIP heeft een conceptberekening ten behoeve van onderbouwing en verhoging van het adviestarief voor psychotherapie bij brief van 2 juli 2001 verzonden aan de NVVP.⁴⁴ Het voorstel van het NIP komt uit op een tarief voor 2002 van NLG 170 (circa EUR 77). Van de brief is tevens een kopie verzonden aan de NVP. In de vergadering van het Platform van 21 november 2001 is uiteindelijk besloten dat het adviestarief voor 2002 EUR 77 bedraagt, waarbij het vermoeden is uitgesproken dat dit tarief per 2003 wederom zou worden verhoogd.⁴⁵
43. Uit correspondentie van de NVVP aan haar leden en interne communicatie van het NIP blijkt dat in het Platformoverleg is gesproken over het adviestarief voor 2003 en dat in ieder geval het NIP en de NVVP hebben ingestemd met een tarief van EUR 85 per 1 februari 2003:
  - Interne mail NIP⁴⁶ d.d. 17 januari 2003 van de secretaris sector gezondheidszorg aan de medewerker belangenbehartiging: *“Platform heeft deze week ingestemd met een advies aan de leden tot verhoging van het particuliere psychotherapietarief tot 85 euro/ uur. Finetuning over ingangsdatum en communicatie hierover lijkt me nuttig. Neem jij hierover met [NAAM] contact op?”*

---

³⁹ Brief van NVVP aan Platform d.d. 9 december 1999, dossierstuk 10002056.

⁴⁰ Zie dossierstuk 10002053.

⁴¹ Notulen vergadering Platform d.d. 28-03-2001, dossierstuk 10002055.

⁴² Notulen vergadering Platform d.d. 28-03-2001, dossierstuk 10002055.

⁴³ Idem.

⁴⁴ Zie dossierstuk 10002054.

⁴⁵ Notulen vergadering Platform d.d. 21 november 2001, dossierstuk 10002062, onder kopje ‘Tarieven psychotherapie (o.a. tarief 2002)’.

⁴⁶ Dossierstuk 10004017.

- Nieuwsbrief van de NVVP, maart 2003, onder 'Tarief'⁴⁷: *"Het adviestarief voor verrichtingen in de particuliere sector is per 1 februari door het Platform vastgesteld op 85 euro (zie ook www.nvvp.nl)"*. Voorts onder 'Adviestarief voor psychotherapie in de particuliere sector per 1 februari 2003': *"Jaarlijks wordt het particuliere advies-uurtarief voor psychotherapie voor zelfbetalenden in het kader van het Platform Psychotherapie vastgesteld door de vertegenwoordigers van de besturen van de koepelorganisaties van alle aanbieders van psychotherapie: de NVP, de NVVP, de NwPsychiatrie en het NIP. Onlangs is door hen besloten het algemene advies-uurtarief voor psychotherapie vanaf 01-02-2003 vast te stellen op E 85,- per zitting (...)."*
  - Verslag vergadering Samenwerkingsverband NVP-NVVP d.d. 22 januari 2003⁴⁸ onder 'Tarieven': *"[NAAM] meldt dat de tarievenkwestie is besproken in de Platformvergadering van 15 januari j.l. De onderbouwing is in concept gereed. [...] Ingezet is op een adviestarief van EUR 85,- per sessie. Dat is hoog, maar wordt gerechtvaardigd door de indexering en de inmiddels beschikbare onderbouwing. Ook aan de NVP wordt dit voorstel voorgelegd. [...] [NAAM] herhaalt de opmerkingen die hij tijdens de Platformvergadering heeft gemaakt. Zijns inziens staat de haalbaarheid van dit tarief onder druk. [...] Bovendien is de in het Platform uitgedeelde (vertrouwelijke) onderbouwing niet goed besproken. De NVP beschikt niet over deze onderbouwing, kan deze niet toetsen en kan derhalve geen verklaring van 'geen bezwaar' afgeven."*
44. Uit bovenstaande feiten blijkt dat het NIP, de NVP en de NVVP in het kader van het Platform overleg voerden over de te hanteren adviestarieven voor psychotherapie ten behoeve van hun leden en de hoogte van deze tarieven vaststelden. In het kader van het Platform zijn voor de jaren 1998 t/m 2003 adviestarieven vastgesteld. De vastgestelde tarieven zijn, zo volgt ook uit het navolgende, sindsdien door partijen geadviseerd aan hun respectieve leden. Wat betreft het jaar 2003 is niet duidelijk of de NVP met het adviestarief van EUR 85 akkoord is gegaan.

3.2.2 Gedragingen van het NIP

(1) Adviestarieven 1998 – 2003 (psychotherapeuten)

45. Vanaf (ten minste) begin 1998 tot ten minste de vaststelling van het rapport op 2 oktober 2003 heeft het NIP deelgenomen aan de hiervoor genoemde besluitvorming over adviestarieven voor psychotherapie binnen het Platform.
46. Binnen het Platform neemt het NIP een belangrijke rol in, bestaande uit het bijdragen aan voorstellen voor wijziging van het adviestarief psychotherapie in samenwerking met de NVVP

---

⁴⁷ Dossierstuk 10002255. Zie ook dossierstuk 10003618, gevonden bij het bedrijfsbezoek aan de LVE.

⁴⁸ Dossierstuk 10002071.

alvorens deze worden besproken in de vergaderingen van het Platform.⁴⁹ Uit een brief van 2 juli 2001 van een beleidsmedewerker van het NIP aan de vice-voorzitter en de voorzitter van de NVVP volgt dat het NIP tarieven voor psychotherapie heeft voorgesteld voor het jaar 2002⁵⁰:

“Zoals afgesproken in de laatste vergadering van het Platform Psychotherapie ontvangt u hierbij een concept berekening van het NIP ten behoeve van onderbouwing van verhoging van het psychotherapietarief.

[..]

Voorstel psychotherapietarief 2002: f 170,-“

47. In deze brief noemt het NIP de gehanteerde adviestarieven over de jaren 1996 t/m 2001:

“Overzicht NIP/NVP psychotherapietarieven van de afgelopen jaren:

[..]

1996-1999: f 139,-

1999-heden: f 149,-

[..].”⁵¹

48. Het NIP heeft de adviestarieven voor psychotherapie voor de jaren 2000 tot en met 2003, zoals afgestemd in het Platform met de NVP en de NVVP, gepubliceerd in diverse brochures, informatiebulletins et cetera.⁵² Voorts bevat de website van het NIP geactualiseerde informatie over de adviestarieven voor psychotherapeuten⁵³ en functioneren de afdeling Voorlichting en de

---

⁴⁹ Zie notulen vergadering Platform Psychotherapie d.d. 13-06-2001, dossierstuk 10002054: *“Vanuit het NIP [NAAM en NAAM] aanzet worden gegeven voor herziening van het adviestarief voor psychotherapie. [NAAM] zal dit verder uitwerken en deze uitwerking ook voor de volgende vergadering kortsluiten met [NAAM en NAAM]”*. Zie ook notulen vergadering Platform psychotherapie d.d. 28-03-2001, dossierstuk 10002055, onder punt 5. Zie verder dossierstuk 10004012 (en dossierstuk 10002054): brief van o.a. een beleidsmedewerker NIP aan de voorzitter en vice-voorzitter NVVP d.d. 2 juli 2001: *“Zoals afgesproken in de laatste vergadering van het Platform Psychotherapie ontvangt u hierbij een concept berekening van het NIP ten behoeve van onderbouwing van verhoging van het psychotherapietarief. [..].”*

⁵⁰ Zie dossierstukken 10004012 en 10002054. Zie voor een overzicht van deze tarieven ook dossierstuk 10004011: e-mail aan een beleidsmedewerker van het NIP d.d. 2 juli 2001.

⁵¹ Dit overzicht correspondeert met het overzicht van *“NIP/NVP/NVVP psychotherapietarieven”* zoals opgenomen in een mail van de vice-voorzitter van de NVVP aan de secretaris sector gezondheidszorg van het NIP uit januari 2003. Zie dossierstuk 10004017.

⁵² Zie bijvoorbeeld dossierstuk 10003615, gevonden bij het bedrijfsbezoek aan de LVE; dossierstukken 10003621 (info van LVE) en 10004001 (info van NIP); dossierstukken 10004035 en 10004044; dossierstuk 10004044.

⁵³ Zie dossiernummer 3309/21: op 11 november 2000 was op www.psynip.nl/leden/voorlichting/tarief.htm de brochure ‘Uurtarieven van psychologische verrichtingen – per 1 januari 2002 opgenomen met daarin de passage *“Het NIP adviseert voor psychotherapie een algemeen uurtarief van e 77 (f 169,70) per zitting (45 minuten contacttijd en 15 minuten administratietijd).”* Op 14 februari 2003 was onder ‘Publieksinformatie’ nog het tarief van 85 EUR opgenomen (zie dossiernummer 3309/20).

medewerker belangenbehartiging van het NIP als vraagbaak voor de leden met betrekking tot adviestarieven.⁵⁴

(2) Adviestarieven 2000 – 2003 (psychologen)

49. Uit het dossier blijkt dat het NIP zich in ieder geval vanaf 2000 ook ten aanzien van de psychologen constant en gedetailleerd bezighoudt met adviestarieven. De vastgestelde adviestarieven zijn uitgebreid in de diverse door het NIP uitgegeven brochures opgenomen.
50. In de brochure '*Vrijgevestigde psychologen, leden van het NIP, Informatie over psychologische hulp, kwalificaties & registraties en vergoedingen*' van 22 september 2000⁵⁵, is een aantal adviestarieven voor verschillende psychologische verrichtingen opgenomen, waarbij eveneens wordt vermeld dat bij het NIP-bureau een uitgebreide tarievenlijst is op te vragen. Voor de jaren 2001 tot en met 2003 zijn de adviestarieven gepubliceerd door middel van daartoe opgestelde brochures die 'Uur- of Adviestarieven van psychologische verrichtingen per <datum>' worden genoemd.⁵⁶ Omdat de brochures voor de verschillende jaren nagenoeg identiek zijn, zal hieronder slechts nader worden ingegaan op de brochure voor 2003.
51. Het NIP geeft in haar brochure 'Adviestarieven van psychologische verrichtingen per 1 januari 2003' aan wat de uitgangspunten zijn bij berekening van de adviestarieven:

*"De NIP-adviestarieven gaan in beginsel uit van een mogelijkheid als zelfstandige beroepsbeoefenaar een adequaat inkomen te genieten (...)."*⁵⁷

Vervolgens worden in de brochure zeer gedetailleerde adviestarieven opgesomd voor de diverse psychologische verrichtingen. In de brochure worden bijvoorbeeld naast een geadviseerd uurtarief voor verschillende psychologische diensten, ook nog eens voor verscheidene verrichtingen (zoals huisbezoek, spoedbehandeling, gezins-/ relatietherapie, groepstherapie en absentie zonder berichtgeving) telkens afzonderlijke tarieven berekend. Ten slotte wordt in de brochure een basistarief geadviseerd voor alle overige diensten.

52. Onder de diverse adviestarieven, zoals onder andere die voor gezondheidszorgpsychologen, neuropsychologen, kind- en jeugdpsychologen, die het NIP heeft opgenomen in haar brochures

---

⁵⁴ Zie dossierstukken 10004013, 10004024 t/m 10004027 en 10004032.

⁵⁵ Dossierstuk 10003615 (aangetroffen bij het bedrijfsbezoek aan de LVE).

⁵⁶ 'Uurtarieven van psychologische verrichtingen per 1 januari 2001', dossierstuk 10002067 (gevonden bij de NVP), 'Uurtarieven van psychologische verrichtingen per 1 januari 2002', dossierstuk 10004001, 'Adviestarieven van psychologische verrichtingen per 1 januari 2003', dossierstuk 10004035.

⁵⁷ Dossierstuk 10004035.

behoort ook het adviestarief voor eerstelijns psychologen. Vanaf 2002 verwijst het NIP voor de tarieven van eerstelijns psychologen naar de LVE.

53. De brochures worden verstrekt via het bureau van het NIP en zijn tevens opgenomen op de website van het NIP.⁵⁸ Voorts functioneren de afdeling Voorlichting en de medewerker belangenbehartiging van het NIP als vraagbaak voor de leden met betrekking tot adviestarieven.⁵⁹ Naast de brochures die handelen over de adviestarieven en bestemd zijn voor leden, publiceert het NIP de adviestarieven tevens in brochures die bestemd zijn voor cliënten.⁶⁰

54. Het navolgende werpt licht op de interne gang van zaken omtrent de adviestarieven. In de sectorbesturen (zie randnummer 11) wordt gesproken over de adviestarieven zoals die op het bureau van het NIP worden voorbereid.⁶¹ Een bureaumedewerker die zich in het bijzonder bezighoudt met de belangenbehartiging van de zelfstandig gevestigde psychologen⁶² stelt voorstellen op voor wijziging van de adviestarieven die vervolgens worden voorgelegd aan de sectoren. In een e-mail van 13 januari 2003 aan de secretarissen van de sectoren en de directeur-secretaris van het NIP vraagt de medewerker belangenbehartiging van het NIP-bureau om een reactie:

“De afgelopen tijd heb ik geprobeerd een voorstel te maken voor nieuwe adviesstarieven die per 1 januari jl. moeten ingaan. Dit voorstel met argumentatie en vooral ook vragen aan jullie voeg ik hierbij. Zouden jullie zo snel mogelijk een reactie kunnen geven (de afdeling voorlichting wordt overspoeld met vragen)? Concreet: kunnen jullie je verenigen met de voorgestelde adviestarieven?”⁶³

3.2.3 Gedragingen van de LVE

(1) Inleiding

55. Voor de jaren 1998 tot en met 2001 heeft de LVE haar leden ondersteund met adviestarieven voor eerstelijns psychologische zorg. Voor de jaren 2002 en 2003⁶⁴ heeft de LVE een rekenvoorbeeld

⁵⁸ Zie dossierstuk 10002070 en <http://www.psynip.nl/leden/voorlich/tarief.htm>, dossiernummer 3309/21.

⁵⁹ Zie dossierstukken 10004013, 10004024 t/m 10004027 en 10004032.

⁶⁰ Voorbeelden zijn de algemene brochure ‘*Informatie voor cliënten over Psychologen, Hulpverlening en Vergoeding*’ van 13 maart 2003 (dossierstuk 10004044) waarin de diverse adviestarieven voor 2003 zijn opgenomen, en specifiekere brochures zoals ‘*Psycholoog en mediation*’ (dossierstuk 10004042) en ‘*De gezondheidszorgpsycholoog*’ (dossierstuk 10004044) waarin de adviestarieven voor die specifieke verrichtingen zijn opgenomen.

⁶¹ Dossierstuk 10004048: notulen algemeen bestuur sector Jeugd d.d. 23 januari 2003.

⁶² Medewerker belangenbehartiging NIP-bureau, in dienst per 1 november 2002, zie dossierstuk 10004037, notulen vergadering algemeen bestuur sector gezondheidszorg d.d. 6 december 2002.

⁶³ Dossierstuk 10004033.

⁶⁴ Welke in gebruik was tot ten minste 2 oktober 2003 (datum van vaststelling van het rapport).

gegeven dat uitkomt op een specifiek tarief. Hieronder volgt een uiteenzetting van de gedragingen.

(2) Adviestarieven 1998 – 2001

56. Uit een e-mail d.d. 27 februari 2002 van een bestuurslid van de LVE naar aanleiding van een vraag van het CBS over tariefontwikkelingen, volgt dat de LVE voor het jaar 1998 al een adviestarief had vastgesteld. Het adviestarief van de LVE in 1998 was NLG 116.⁶⁵ In de nieuwsbrief *Sectie Eerstelijnspsychologen / Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen – Jaarwisseling 1999 naar 2000* wordt gesproken over een aanpassing van het adviestarief uit 1999 en wordt het – door de ALV aangepaste – tarief NLG 127,50 voor 2000 gepubliceerd.⁶⁶ In de nieuwsbrief *Eerstelijns Psychologen* van november 2000, pagina 7, wordt het adviestarief voor 2001 gepubliceerd.⁶⁷ Het adviestarief voor 2001 werd daarnaast door middel van een brief aan de LVE-leden gecommuniceerd.⁶⁸ Tevens wordt in zojuist genoemde nieuwsbrief reeds aangekondigd dat het uurtarief voor 2002 wederom verhoogd zal worden.

(3) Adviestarieven 2002 en 2003 (“Rekenvoorbeeld”)

57. In de conceptnotulen van de algemene ledenvergadering van de LVE op 30 november 2001, wordt ten aanzien van het agendapunt “*Adviestarief 2002*” het volgende geschreven⁶⁹:

“Ter vergadering wordt een overzicht van de onderbouwing van het nieuwe adviestarief uitgebracht. Uitgegaan is van een gemiddelde psycholoog van 43 jaar en zelfstandig werkend met een administratieve ondersteuning. [...] De opbouw van het adviestarief staat open voor aanvulling. Sinds de Mededingingswet van kracht is mogen er binnen een beroepsgroep geen prijsafspraken gemaakt worden; er kan slechts een advies gegeven worden. Op individueel niveau kan van het advies afgeweken worden. In de situatie waarin de Inspectie overal hetzelfde tarief vindt, zal het moeilijk zijn aan te kunnen tonen dat niet tot afspraken binnen de beroepsgroep is gekomen. Geadviseerd wordt dan ook de eigen praktijksituatie naast het adviestarief te leggen en zelf een tarief te berekenen.”

---

⁶⁵ Dossierstuk 10003608.

⁶⁶ Dossierstuk 10003632.

⁶⁷ Dossierstuk 10003631.

⁶⁸ Dossierstuk 10003601.

⁶⁹ Dossierstuk 10003602, pagina 4. De in deze conceptnotulen genoemde onderbouwing van het nieuwe adviestarief is eveneens op de website van de LVE geplaatst.

58. In de nieuwsbrief *Eerstelijns Psychologen*, nummer 1/2002⁷⁰, worden de LVE-leden op pagina 4 geïnformeerd over het “*Rekenvoorbeeld tarief eerstelijns psycholoog*”, waar in de Algemene Ledenvergadering d.d. 30 november 2001 nog werd gesproken van een adviestarief:

“Rekenvoorbeeld tarief eerstelijns psycholoog

Om de leden te helpen bij het bepalen van een, voor hun praktijkvoering, reëel tarief per zitting, maakte de LVE een rekenvoorbeeld. Dit voorbeeld is gebaseerd op [...]. Het rekenvoorbeeld komt uit op een tarief van 75 euro per zitting. Iedere (individuele) eerstelijns psycholoog kan met dit voorbeeld het eigen tarief berekenen. De LVE komt niet met een adviestarief voor 2002 omdat de Nederlandse Mededingingsautoriteit recent het maken van prijsafspraken binnen beroepsgroepen verbodt. [...] Met 1107 declarabele verrichtingen per jaar komt het tarief op 167,30 gulden (75,9 Euro). Een uitgebreide toelichting op het rekenvoorbeeld is te lezen op de ledenpagina op www.lve.nl.”

59. Ook uit eerder aangehaalde e-mail d.d. 27 februari 2002 van een bestuurslid van de LVE, blijkt dat de LVE in tegenstelling tot voorgaande jaren in 2002 niet meer spreekt van een adviestarief, maar van een rekenvoorbeeld, dat voor 2002 'uitkomt op een tarief van EUR 75 per zitting':
- “Het NIP is degene geweest die het advies tarief die de LVE bepaalde in de afgelopen jaren steeds publiceerde, omdat de lve dat in die tijd niet deed. In 2002 is dat veranderd en heeft de lve zelf haar publicatie terhand genomen. T.a.v het tarief van 2002 opmerken dat dit ggen aadvies tairief is omdat de nnm dat verbied maar wel een rekenvoorbeeld gebaseerd op de ervaring van meerderdere praktijen en dat het tarief volgens die berekening uitkomt op 75 euro. Op welke wijze het veld nu zijn tarieven is gaan vaststellen voor 2002 is op dit moment niet duidelijk omdat we nog maar net in 2002 zijn. Verder zouden we graag nader op de hoogte gehouden worden van het onderzoek etc. Ook haar wijzen op onze web-site en ons eigen adres i.p.v. via het nip is belangrijk.”*⁷¹
60. Deze wijziging is in de vergadering van het Dagelijks Bestuur van de LVE d.d. 1 maart 2002 expliciet besproken:⁷²

“- Adviestarief:

De NMa staat een adviestarief niet toe. Op de Website van de LVE is het adviestarief veranderd in een rekenvoorbeeld. Aan personen die telefonisch informatie hierover vragen, wordt aangegeven dat er een rekenvoorbeeld is; een ieder is vrij om een tarief te bepalen.”

Verderop in hetzelfde stuk wordt wel weer gesproken van een adviestarief.

---

⁷⁰ Dossierstuk 10003611.

⁷¹ Uit randnummer 56 blijkt dat de adviestarieven van vóór 2002 ook door de LVE zelf zijn gecommuniceerd aan haar leden. Type-, spel-, stijl en andere taalfouten in de in dit besluit aangehaalde citaten zijn niet gecorrigeerd.

⁷² Dossierstuk 10003606.

61. De wijziging wordt niet alleen in de eerdergenoemde nieuwsbrief (randnummer 58), maar ook op de website van de LVE aan de leden medegedeeld. Dit blijkt uit de ledenpagina van de website van de LVE, waarop d.d. 14 februari 2003 onder meer het volgende werd vermeld over adviestarieven:⁷³

“Wordt voor 2003 het adviestarief verhoogd?

Net als in 2002 zal of mag de LVE haar leden geen tarief voorschrijven. Vorig jaar werd een rekenvoorbeeld gemaakt ([download Word.doc](#)) waarmee men het eigen tarief kan berekenen.”

62. In het genoemde Word-document wordt een uitgebreid rekenvoorbeeld gegeven. In de toelichting bij het rekenvoorbeeld wordt gesproken van een “normtarief” van EUR 75.⁷⁴ In deze berekening wordt onder meer uitgegaan van een norminkomen voor de eerstelijns psycholoog alsmede normkosten voor een praktijk (opgesplitst in diverse kostenposten). Tevens wordt uitgegaan van een genormeerd aantal zittingen per jaar. Uit de toelichting blijkt dat het rekenvoorbeeld tussen 30 november 2001 en 14 februari 2003 niet is aangepast. Dit houdt in dat ook in 2003 het rekenvoorbeeld zoals boven beschreven aan de leden van de LVE is gegeven ter ondersteuning bij het bepalen van hun tarieven.

3.2.4 *Gedragingen van de NVP*

63. Vanaf (ten minste) begin 1998 tot aan de vaststelling van het rapport op 2 oktober 2003 heeft de NVP deelgenomen aan de besluitvorming over adviestarieven voor psychotherapie binnen het Platform.
64. De NVP speelt een belangrijke faciliterende rol ten behoeve van het Platform. Het secretariaat van het Platform wordt reeds in 1998 tot ten minste medio 2002 gevoerd door de NVP.⁷⁵ De vergaderingen van het Platform vonden ten kantore van de NVP plaats, waarbij de voorzitter van de NVP eveneens voorzitter van het Platform was.
65. Nadat in het kader van het Platform de hoogte van het adviestarief psychotherapie is vastgesteld door de deelnemende verenigingen, heeft de NVP de tarieven aan haar leden gecommuniceerd via haar nieuwsbrief en internet.⁷⁶

---

⁷³ http://www.lve.nl/leden/pages/b_faq.html. Zie dossiernummer 3309/20.

⁷⁴ Bijlage bij het verslag van ambtshandelingen met dossiernummer 3309/20.M353. Ook aangetroffen in hardcopy bij de LVE, dossierstuk 10003622.

⁷⁵ Zie dossierstukken 10002057 en 10002078.

⁷⁶ Zie bijvoorbeeld *Nieuws voor Psychotherapeuten*, april 2000, dossierstuk 10002053, en www.psychotherapie.nl/psychotherapie.html; dossiernummer 3309/20. “

“In het overleg van het Platform Psychotherapie d.d. 15 december 1999 is besloten dat de adviestarieven van vrijgevestigde psychotherapeuten per 1 januari 2000 worden verhoogd, in verband met de inflatiecorrectie. Het nieuwe adviestarief bedraagt f 149,- per zitting van 45 minuten. Het oude tarief was f 139,- (sinds 17 maart 1997). Het Platform Psychotherapie is het overleg waarbinnen de NVP, het NIP, de NVVP en de NVWP hun beleid met betrekking tot psychotherapie op elkaar afstemmen.”⁷⁷

66. Zoals ook hierboven in randnummer 41 reeds is weergegeven, is in de vergadering van het Platform d.d. 15 december 1999 niet alleen besloten het adviestarief per 1 januari 2000 te verhogen tot NLG 149, maar is tijdens die vergadering tevens de periode waarvoor een adviestarief zou moeten gelden op twee jaar gesteld.⁷⁸ Na de verhoging voor 2000 volgde dan ook twee jaar later publicatie over de verhoging zoals deze voor 2002 is bepaald in het Platform. In de *Nieuwsbrief* van het NVP van maart 2002 is onder het kopje ‘Tarieven psychotherapie’ op pagina 7 opgenomen:

“Het advies voor zelfbetalers is onlangs door het Platform Psychotherapie vastgesteld op Euro 77. Berekeningen voor de vrijgevestigde praktijk komen uit op een verlangd uurbedrag van ruim Euro 90.”⁷⁹

67. Voor 2003 vermeldt de NVP op haar website geen eigen adviestarief, maar verwijst voor de zelfbetalers naar het adviestarief van de NVVP van EUR 85 per zitting. Zoals aangegeven in randnummer 44, is niet bekend of de NVP in het kader van het Platformoverleg akkoord is gegaan met dit tarief.

3.2.5 Gedragingen van de NVVP

68. Vanaf (ten minste) begin 1998 tot ten minste de vaststelling van het rapport op 2 oktober 2003 heeft de NVVP deelgenomen aan de besluitvorming over adviestarieven voor psychotherapie binnen het Platform. De NVVP neemt in het Platform een belangrijke rol in. De NVVP heeft regelmatig voorstellen in het Platform ingebracht.⁸⁰

69. De NVVP heeft de adviestarieven voor de jaren 1998 tot en met 2003 medegedeeld aan de leden. Zo heeft de NVVP in de algemene ledenvergadering van 25 juni 1997 het adviestarief voor de vrijgevestigde psychotherapeuten per 1 juli 1997 besproken en is het door de vergadering

---

⁷⁷ Nieuws voor Psychotherapeuten, april 2000, dossierstuk 10002053.

⁷⁸ Notulen vergadering Platform d.d. 28-03-2001, dossierstuk 10002055.

⁷⁹ Nieuwsbrief NPV, maart 2002, pag. 7, dossierstuk 10002052.

⁸⁰ Zie o.a.: brief van 9 december 1999, gevoegd als bijlage bij een uitnodiging voor een vergadering van het Platform op 15 december 1999, dossierstuk 10002056; notulen vergadering Platform Psychotherapie d.d. 28-03-2001, dossierstuk 10002055; notulen vergadering Platform Psychotherapie d.d. 28-03-2001, dossierstuk 10002055, notulen vergadering Platform psychotherapie d.d. 13-06-2001, dossierstuk 10002054.

geaccordeerd.⁸¹ Dit adviestarief heeft uiteindelijk gegolden tot en met 1999. Uit een brief van de vice-voorzitter aan het Platform blijkt dat het adviestarief voor de jaren 1998 en 1999 is aanbevolen:

“In de vergadering van het Platform Psychotherapie van 19 maart 1997 is afgesproken dat de verenigingen voorgesteld wordt een gezamenlijk gedragen adviestarief voor psychotherapie te hanteren. Sinds die tijd is het tarief van f. 139,= per consult van 45 minuten face-to-face-contact geadviseerd.”⁸²

70. Het tarief dat gold voor de jaren 2000 en 2001 is onder meer aangehaald in een verslag van de bestuursvergadering van de NVWP d.d. 14 februari 2001, onder ‘Stand van zaken inzake’:

“Platform Psychotherapie: de vergadering is opnieuw afgelast in afwachting van de uitkomsten m.b.t. de beroepenstructuur. Vanuit de leden komt veelvuldig het verzoek tot ophoging van het particuliere tarief (nu: 149,=) onder meer wegens gestegen beroepskosten. De voorzitter neemt dit punt mee naar het Samenwerkingsverband.”

Daarnaast wordt het tarief van NLG 149 vermeld in een brief aan de leden van de NVWP van 20 juni 2001.⁸³

71. De NVWP heeft ook het tarief voor 2002 per brief aan haar leden medegedeeld.⁸⁴ De NVWP communiceerde de actuele adviestarieven tevens via andere media. Zo werd op 13 november 2002 op haar website onder het kopje ‘vergoeding’ melding gemaakt van het adviestarief voor 2002.⁸⁵ Een ander voorbeeld biedt een persbericht d.d. 23 mei 2002 waarin het volgende citaat is opgenomen: *“De dienstenstop is niet van toepassing op diensten die een vergoeding ontvangen vanuit een aanvullende verzekering of die zelf betalen. Het (advies)tarief bedraagt dan 77 euro.”⁸⁶*

72. In randnummer 44 is geconcludeerd dat in het Platformoverleg is gesproken over het adviestarief in 2003 en dat de NVWP en de NIP akkoord zijn gegaan met een tarief van EUR 85 per 1 februari 2003. Het NVWP heeft dit in haar *Nieuwsbrief* van maart 2003 aan haar leden bekend gemaakt.⁸⁷ Daarnaast is de verhoging in de van haar website te downloaden brochure ‘Informatie voor cliënten van vrijgevestigde psychotherapeuten’ opgenomen.

---

⁸¹ Verslag algemene ledenvergadering NVWP d.d. 25 juni 1997, dossierstuk 10002258.

⁸² Brief van 9 december 1999, gevoegd als bijlage bij een uitnodiging voor een vergadering van het Platform op 15 december 1999, dossierstuk 10002056.

⁸³ Brief van NVWP d.d. 20 juni 2001 aan leden, dossierstuk 10002252.

⁸⁴ Zie 10002257.

⁸⁵ <http://www.nvwp.nl/vergoeding/start.html>. Zie dossiernummer 3309/21.

⁸⁶ Zie dossiernummer 3309/20.

⁸⁷ Zie randnummer 43 en dossierstuk 10002255.

4 Standpunt van partijen

73. Partijen hebben de branchebeschrijving en hun gedragingen zoals weergegeven in het rapport en waarop hoofdstuk 3 van dit besluit is gebaseerd, als zodanig niet bestreden. In hun zienswijzen hebben partijen zich met name gericht op de juridische beoordeling van de feiten en de mogelijkheid door de d-g NMa op te leggen sancties. Hieronder worden de standpunten van partijen weergegeven ten aanzien van de juridische beoordeling van de feiten.

4.1 Het NIP

74. Beginnende vrijgevestigde psychologen zijn slecht toegerust als ondernemer, meent het NIP. Zij zijn niet of nauwelijks op de hoogte van de kosten die zij moeten maken en zouden hierdoor kunnen 'wegvallen'. Met name daarom is het NIP begonnen adviestarieven te suggereren, niet uit de wens de tarieven te verhogen. Het NIP voert aan met het oog op het volgen van haar adviestarieven nimmer enige controle, overreding of dwang te hebben uitgeoefend en zo zou het door haar leden ook niet zijn ervaren. Er is dan ook geen sprake van besluiten van een ondernemersvereniging, aangezien er nooit een formeel besluit over is genomen en het NIP evenmin de wil had het gedrag van haar leden te coördineren, laat staan dat zij deze wil heeft geuit.
75. Volgens het NIP moet er ten aanzien van psychologische diensten onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds het commerciële segment en anderzijds het segment hulpverlening en gezondheidszorg. In het commerciële segment is prijs wel een concurrentieparameter, maar in het andere segment niet, aldus het NIP. Daar zijn eerder de wachtlijsten bepalend, en of het klikt tussen zorgverlener en cliënt. Meestal is er bovendien een verwijzer, doorgaans de huisarts, die beslist. Bovendien wordt een groot deel van deze diensten vergoed door de verzekeraar, die nauwelijks invloed heeft op de keuze tussen psychologen. Het is voor aanbieders daarom, volgens het NIP, niet van belang hun tarieven op elkaar af te stemmen. De adviestarieven zijn derhalve naar de mening van het NIP niet mededingingsbeperkend van aard.
76. Het NIP betoogt dat er evenmin een (merkbaar) mededingingsbeperkend effect is. Slechts een klein gedeelte van de leden hanteert de adviestarieven. Werving- en selectiepsychologen en arbeid- en organisatiepsychologen hanteren bijvoorbeeld bijna zonder uitzondering veel hogere tarieven. Het NIP kan de opmerking, gemaakt in het bestuur van haar sector Gezondheidszorg, dat afstemming van de tarieven noodzakelijk is om onderlinge concurrentie te voorkomen, derhalve

niet plaatsen.⁸⁸ Veel leden kennen haar adviestarieven ook niet eens, aldus het NIP. Het NIP heeft ter onderbouwing van de stelling dat er geen mededingingsbeperkend effect is een telefonische enquête gehouden, waarbij leden is verzocht per e-mail gegevens te verstrekken. Zij heeft de ontvangen e-mails, en een verwerking hiervan in een spreadsheet, aan de NMa overgelegd.

77. De NMa heeft ten onrechte geen relevante markt afgebakend om het effect van de adviesprijzen te kunnen beoordelen, aldus het NIP. Alle beroepsgroepen waaraan zij heeft geadviseerd, ondervinden voldoende concurrentie van andere aanbieders. Noch het NIP, noch haar leden hebben marktmacht (het vermogen de tarieven boven een concurrerend niveau te handhaven), terwijl volgens het NIP de Europese Commissie (hierna: EC) aangeeft alleen bij marktmacht negatieve mededingingseffecten te verwachten.⁸⁹
78. Het NIP benadrukt dat zij enkel adviezen heeft verstrekt ten behoeve van werving- en selectiepsychologen en beroepskeuzepsychologen en niet ten aanzien van andere commerciële aanbieders. Ten aanzien van psychotherapeutische diensten benadrukt zij dat NVP en NVVP in het Platform naar haar oordeel de hoofdrol speelden. Ten aanzien van de adviestarieven voor eerstelijnspsychologen speelde het NIP enkel een faciliterende rol voor de LVE. De adviestarieven voor eerstelijnspsychologen betreffen door de LVE vastgestelde tarieven, meent het NIP.

4.2 De LVE

79. De LVE is van oordeel dat de geconstateerde uitingen van de LVE naar de leden niet zijn aan te merken als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6 Mw. Zij stelt dat het in de jurisprudentie, die de d-g NMa aanhaalt in zijn rapport,⁹⁰ nooit gaat om eenvoudige adviezen van een vereniging van haar leden, maar dat er steeds sprake is van bijkomende omstandigheden die maken dat de betreffende handeling meer is dan dat. Dit is bij de geconstateerde uitingen van de LVE niet het geval. Uit deze uitingen blijkt ook dat het juist niet de wens van de LVE is geweest het gedrag van haar leden op de markt te coördineren. Zij verwijst onder meer naar passages aangehaald in het rapport.⁹¹
80. Met betrekking tot 2002 en 2003 stellen partijen dat er geen sprake is van uitingen om het gedrag van de leden te coördineren. Het rekenvoorbeeld maakt het voor haar leden mogelijk om zelf

---

⁸⁸ Verwezen wordt naar het citaat onder randnummer 105 van dit besluit.

⁸⁹ Het NIP verwijst naar de Ontwerp-mededeling van de EC: Richtsnoeren betreffende de toepassing van artikel 81, lid 3, van het verdrag (Pb 2003, C 243/62), randnummer 21.

⁹⁰ Arrest Hv. EG van 29 oktober 1980, Van Landewyck, gevoegde zaken 209-215 en 218/78, Jur. 1980, p. 3125; arrest Hv. EG van 8 november 1983, Navewa, Jur. 1983, p. 3369 en de beschikking EC van 5 juni 1996, FENEX, Pb. 1996 L 181/28.

⁹¹ Deze passages zijn in dit besluit opgenomen onder randnummers 57 en 58.

eigen tarieven te berekenen. Het begrip 'norm' in het woord 'normtarief', dat de LVE in haar communicatie met leden heeft gebruikt, moet worden geïnterpreteerd als 'uitgangspunt' (voor de berekening van het tarief). Het gebruik van een gedetailleerde toelichting op de berekeningswijze van praktijkkosten maakt het psychologen juist makkelijker hun eigen kosten te berekenen en op grond hiervan vervolgens tot een ander uurtarief te komen.

81. Met betrekking tot 1999 stelt de LVE dat het feit dat ten aanzien van 1999 een adviestarief gold, niet impliceert dat er sprake was van een besluit van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6 Mw. Hetzelfde geldt volgens haar ten aanzien van 1998. De d-g NMa vermeldt namelijk niets over communicatie met de leden over adviestarieven ten aanzien van 1998 of besluitvorming hierover in het jaar 1998 (immers, de Mw is pas per 1 januari 1998 in werking getreden). Met betrekking tot 2001 stelt de LVE dat zij de leden in haar brief aan hen over adviesprijzen niet heeft aangespoord het adviestarief te hanteren.
82. De LVE stelt verder dat uitingen gericht aan potentiële cliënten van haar leden, dat het tarief ca. EUR 75,- per gesprek is, evenmin bewijs vormen van haar wil om het gedrag van de leden te coördineren. Zij benadrukt verder dat zij zich bij klachten van cliënten over tussentijdse tariefsverhogingen van psychologen inspant om in het belang van de cliënt de psycholoog te overtuigen dat dit niet op zijn plaats is.
83. Het vermelden van een adviestarief, zonder de leden aan te moedigen dat te hanteren, kan niet worden aangemerkt als een handeling met de strekking hun gedrag te coördineren. Ten onrechte stelt de NMa in wezen het geven van adviestarieven door beroepsorganisaties gelijk aan prijsafspraken tussen concurrenten, aldus de LVE.
84. De LVE houdt zich intensief bezig met de kostenstructuur van eerstelijnspsychologen, omdat het CTG bij de eventuele opname van deze zorg in het ziekenfondspakket een maximumtarief moet kunnen berekenen en vaststellen. Ook hierbij is er geen mededingingsbeperkende strekking. De strekking is eerder de leden, veelal kleine zelfstandigen zonder ondernemersachtergrond, te ondersteunen. Een rekenvoorbeeld met absolute cijfers (niet percentages) leidt niet tot uniformiteit maar geeft inzicht in de afwijkingen van een praktijk ten opzichte van dit voorbeeld.
85. Het rapport bevat volgens de LVE te onrechte geen effectanalyse. Er is bijvoorbeeld geen onderzoek gedaan naar de relevante markt. De praktijken van eerstelijnspsychologen lopen qua aard en omvang uiteen. Voor een belangrijk deel zijn het kleine, in deeltijd werkende zelfstandigen, wat een coördinerend effect onwaarschijnlijk maakt. Eerstelijnspsychologen ondervinden concurrentie van het maatschappelijk werk, de RIAGGS en commerciële dienstverleners. De geografische markt is regionaal of lokaal, en elke markt moet worden onderzocht.

86. Er is evenmin onderzoek gedaan naar de prijsvorming. In de concurrentie van eerstelijnspsychologen met andere hulpverleners gaat het niet om het prijsniveau, maar eerder om het al dan niet verzekerd zijn, aldus de LVE. Een huisarts verwijst niet verzekerden bij voorkeur naar andere hulpverleners, waarbij de cliënt niet voor de kosten opdraait. Voor de cliënt is vooral van belang of het 'klikt'. Kwaliteitsconcurrentie dient de doorslag te geven. De LVE geeft aan ten behoeve van de cliënt voor enige transparantie over prijzen te zorgen. Als hij dankzij de website van de LVE weet dat een consult ca EUR 75 kost, zal hij zich realiseren dat hij elders goedkoper terecht kan als een psycholoog hem EUR 90 vraagt.
87. De gehanteerde tarieven lopen aanzienlijk uiteen. Ter onderbouwing van deze stelling heeft de LVE een enquête gehouden onder haar leden over onder meer de door hen gehanteerde tarieven. Zij heeft de respons samengevat in een Excelbestand, waarvan ze de NMa een kopie heeft gegeven. De LVE stelt dat het prijsgedrag van de leden zich op een *focal point* richt, niet door toedoen van de LVE maar omdat men dit gewend is uit de tijd van voor de inwerkingtreding van de Mw in 1998.

4.3 De NVP

88. De NVP is van oordeel dat de door de NMa in haar rapport aangehaalde precedenter⁹² de weerslag zijn van reeds enige tijd gevestigde rechtspraak omtrent de toepassing van het mededingingsrecht op niet-bindende prijsadviezen door beroepsverenigingen. Hieruit komt duidelijk naar voren dat dergelijke adviezen, ondanks hun niet-bindende karakter, naar hun aard als mededingingsbeperkingen worden beschouwd, aldus de NVP.
89. Het NVP was zich er niet van bewust dat zij de Mw overtrad en heeft de adviestarieven naar eigen zeggen slechts op verzoek van de leden opgesteld. De NVP heeft geen inzicht in de mate waarin de leden het adviestarief hebben opgevolgd en was hierin ook niet geïnteresseerd aangezien het louter een service aan haar leden betrof. Naar alle waarschijnlijkheid zal de psychotherapie, volgens de NVP, vanaf 1 januari 2004 onder de werking van de WTG vallen.

4.4 De NWP

90. De NWP merkt op dat het formeel juridisch correct beredeneerd moge kunnen worden dat haar tariefadviezen besluiten zijn van een ondernemersvereniging die in strijd zijn met de Mw, maar dat haar leden zich niet herkennen in de wijze waarop hun werkzaamheden hierbij worden gekarakteriseerd. Zij voelen zich meer hulpverlener dan ondernemer. Van een markt kan niet of

---

⁹² De precedenter waarna de NVP verwijst zijn in dit besluit opgenomen onder de randnummers 94 en 122.

nauwelijks worden gesproken. Zolang er wachtlijsten zijn valt er ook weinig te kiezen. Mensen met psychische stoornissen kiezen niet op prijs. Het persoonlijke element is essentieel.

Psychologische zorg zal zonder adviesprijzen niet automatisch goedkoper worden. De prijzen die worden gehanteerd bij arbeidsgerelateerde problematiek, waar wel sprake is van marktwerking, gaan ver uit boven de NVVP-adviesprijzen en reële kostprijsberekeningen komen ook hoger uit.

5 Juridische beoordeling

5.1 Wettelijk kader

91. Artikel 6, lid 1, Mw verbiedt overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten van ondernemersverenigingen en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan wordt verhinderd, beperkt of vervalst. Blijkens hoofdstuk 1 van de Memorie van Toelichting (hierna: MvT) op de Mw dient voor de interpretatie van het verbod van artikel 6 Mw de Europese beschikkingspraktijk en jurisprudentie als leidraad.⁹³

5.2 Onderneming en ondernemersvereniging

92. Het verrichten van (medische) diensten tegen betaling is een economische activiteit. Psychotherapeuten en psychologen (waaronder eerstelijns psychologen) zijn derhalve aan te merken als ondernemingen in de zin van artikel 1, sub f, Mw.⁹⁴

93. Zoals aangegeven zijn het NIP, de LVE, de NVP en de NVVP verenigingen naar Nederlands recht. Aangezien hun leden ondernemingen zijn, zijn deze verenigingen aan te merken als ondernemersverenigingen in de zin van artikel 1, sub g, Mw. Zij behartigen met hun doelstellingen en activiteiten de belangen van de bij hen aangesloten ondernemingen.

5.3 Besluit van een ondernemersvereniging

94. Ten aanzien van het begrip 'besluit van een ondernemersvereniging' hanteert het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (hierna: HvJEG) een functionele benadering. Het is niet van doorslaggevend belang hoe betrokken partijen een bepaalde afspraak juridisch gezien karakteriseren. Volgens vaste rechtspraak valt onder het begrip 'besluit van een ondernemersvereniging' ook een niet-bindende beslissing die de getrouwe uitdrukking vormt van

---

⁹³ MvT, TK 1995-1996, 24707, nr. 3, p. 13.

⁹⁴ Zie besluit d-g NMa van 5 juni 1998 in de zaak 165/ Sophia Ziekenhuis – De Weezenlanden, randnummers 17-25 en het besluit d-g NMa van 1 maart 2000 in de gevoegde zaken 1131, 1151 en 1250/ Vestigingsbeleid Eerstelijnspsychologen, randnummer 18.

de wil van een vereniging om het gedrag van haar leden op de betrokken markt te coördineren.⁹⁵ Ook wanneer het besluit van de ondernemersvereniging wordt gepresenteerd als een 'vrijblijvende aanbeveling'.⁹⁶ Om onder het begrip 'besluit van een ondernemersvereniging' te vallen is een formeel besluit evenmin noodzakelijk. Het gaat er slechts om of bepaalde entiteiten, de ondernemersverenigingen of de aangesloten ondernemingen, handelingen verrichten die ertoe strekken om de in artikel 6 Mw bedoelde gevolgen teweeg te brengen.⁹⁷

95. Naar het oordeel van de d-g NMa vormen de in paragraaf 3.2 beschreven adviezen van partijen aan hun leden besluiten van ondernemersverenigingen in de zin van artikel 6 Mw. Diverse feiten en omstandigheden ondersteunen dit oordeel.
96. Het breed en regelmatig verspreiden van de adviezen door partijen brengt al mee dat zij in staat zijn het gedrag van de leden te coördineren en derhalve invloed hebben op de prijsstelling op de markt.⁹⁸ Bovendien kan er van worden uitgegaan dat de leden de adviezen opvolgen althans dat de tarieven bij de individuele prijsstelling van een lid een belangrijk ijkpunt zal vormen. Het is overigens voor de kwalificatie van adviezen niet doorslaggevend in hoeverre de leden de adviezen hebben opgevolgd en of de leden al dan niet zijn gedwongen om de adviezen op te volgen, en evenmin of dit is gecontroleerd.⁹⁹ Tevergeefs stellen de NVP, het NIP en de LVE dan ook dat zij met adviestarieven slechts een service wilden verlenen.¹⁰⁰ Opgemerkt hierbij wordt dat naar eigen zeggen van deze verenigingen de leden slecht zouden zijn geëquipeerd om zelfstandig tarieven te berekenen.
97. Partijen zijn als gezaghebbende brancheorganisaties te beschouwen. Immers naar schatting ten minste 33% van de vrijgevestigde psychologen is aangesloten bij het NIP, circa 60% van de eerstelijnspsychologen bij de LVE, minimaal 60% van de vrijgevestigde psychotherapeuten bij de NVP en ten minste circa 60% van de vrijgevestigde psychotherapeuten bij de NVVP (zie hiervoor hoofdstuk 2). Het effect van gedragingen van deze organisaties onder hun leden dient dan ook

---

⁹⁵Zie o.a. het arrest Hv.JEG van 8 november 1983, Navewa, r.o. 20, arrest Hv.JEG van 27 januari 1987, Verband der Sachversicherer, zaak 45/85, J.r. 1987, p. 405, r.o. 32, en de beschikking EC van 5 juni 1996, FENEX, Pb. 1996 L 181/28, randnummers 41-42.

⁹⁶In het arrest Hv.JEG van 27 januari 1987, Verband der Sachversicherer, zaak 45/85, bevestigde het Hof dat een aanbeveling, zelfs ondanks de aanduiding van 'vrijblijvend', het karakter van een besluit van een ondernemersvereniging kan hebben (r.o. 26-32).

⁹⁷Zie o.a. het arrest Hv.JEG van 15 mei 1975, Frubo, J.r. 1975, p. 563 en het arrest Hv.JEG van 29 oktober 1980, Van Landewyck, r.o. 88.

⁹⁸Zie beschikking EC van 12 december 1988, Net Book Agreement, Pb 1989, L 22/12, randnummer 48 en beschikking EC van 5 juni 1996, FENEX, randnummer 33.

⁹⁹Besluit d-g NMa van 13 november 2003, zaak 2973, Bovag en NCBRM randnummer 90.

¹⁰⁰Beschikking EC van 5 juni 1996, FENEX, randnummers 59-60 en besluit d-g NMa van 13 november 2003, zaak 2973, Bovag en NCBRM, randnummer 114.

niet te worden onderschat. Dit betekent dat partijen met het verspreiden van prijsadviezen in staat zijn het gedrag van hun leden te coördineren en derhalve invloed hebben op de prijsstelling in de markt.¹⁰¹

98. Verder is van belang dat de leden een gemeenschappelijk, commercieel belang hebben hun gedragingen te coördineren en de adviezen op te volgen.¹⁰² In tegenstelling tot wat partijen beweren vormen tarieven, ook in het segment hulpverlening en gezondheidszorg, wel degelijk elementen van concurrentie tussen de leden. Enkele reacties van de leden van het NIP naar aanleiding van de door het NIP uitgevoerde telefonische enquête illustreren dat er op prijs geconcurrereerd kan worden.¹⁰³ Dit valt tevens af te leiden uit de opmerking van de LVE waarin zij zegt ten behoeve van de cliënt te willen zorgen voor enige transparantie over prijzen.¹⁰⁴
99. Voor wat betreft de adviestarieven voor psychotherapie kan ten slotte nog worden opgemerkt dat zij in het kader van het Platform worden vastgesteld en dat afgesproken is het gezamenlijk gedragen adviestarief te hanteren. Sindsdien wordt een zelfde tarief door het NIP, de NVP en de NVVP geadviseerd aan de leden¹⁰⁵:

“ In de vergadering van het Platform Psychotherapie van 19 maart 1997 is afgesproken dat de verenigingen voorgesteld wordt een gezamenlijk gedragen adviestarief voor psychotherapie te hanteren. Sinds die tijd is het tarief van f. 139,= per consult van 45 minuten face-to-face-contact geadviseerd. Er is in die vergadering niet gesproken over eventuele jaarlijkse aanpassing van het adviestarief vanwege de inflatie. Bij deze wil het bestuur van de NVVP het voorstel doen deze indexering alsnog toe te passen. In concreto zou dat het volgende betekenen:

In 1997 was het geadviseerde tarief f. 139,=. De trendmatige aanpassing voor het jaar 2000 t.o.v. 1997 is 119/ 111 [...]. Het adviestarief wordt dan f. 149,= [...]

De NVVP stelt de vergadering voor de trendmatige aanpassing jaarlijks of tweejaarlijks toe te passen.”

---

¹⁰¹ Zie beschikking EC van 12 december 1988, Net Book Agreement, Pb 1989, L 22/ 12, randnummer 48 en besluit d-g NMa van 13 november 2003, zaak 2973, Bovag en NCBRM, randnummer 88.

¹⁰² Beschikking EC van 5 juni 1996, FENEX, randnummer 40, beschikking EC van 26 oktober 1999, FEG en TU, Pb 2000, L 39/ 1, randnummer 100.

¹⁰³ Zie randnummer 76. Voorbeelden (zie bijlage bij dossiernummer 3309/ 76): zie onder andere e-mail met nummer 36 *“als zelfstandige ondernemer mijn eigen tarieven vaststel en dat dit ook om me heen zie bij collega's. Het marktmechanisme doet gewoon zijn werk, want het geadviseerde NIP-tarief (laat staan er boven gaan zitten!), kun je je alleen permitteren, als er geen concurrenten in de buurt gevestigd zijn. (zelfs in het luxe geval dat de eerste collega 3 dorpen verderop zit, signaleer ik dat de meeste collega's voor sociale/ financiële probleemgevallen uitzonderingen maken)”* en e-mail met nummer 59 *“Wij hanteren het adviestarief van het NIP wel als een zeer nuttig referentiekader, maar wij hebben de vrijheid genomen om eigen tarieven op te stellen met het oog op marktmechanisme, eigen inkomen en sociale motieven.”*

¹⁰⁴ Zie hiervoor randnummer 86, laatste twee zinnen.

¹⁰⁵ Brief van NVVP aan Platform d.d. 9 december 1999, dossierstuk 10002056.

100. Ook de inspanningen die de verenigingen in het kader van het Platform zich getroostten om telkens weer tot één gezamenlijk gedragen adviestarief te komen, kan niet anders worden opgevat dan als de ondubbelzinnige bedoeling c.q. wil van het NIP, de NVP en de NVVP om het gedrag van de leden te coördineren.¹⁰⁶

101. Op grond van al hetgeen hiervoor is overwogen, concludeert de d-g NMa dat de prijsaanbevelingen de getrouwe uitdrukking van de wil van partijen vormen om het gedrag van hun leden op de betrokken markt te coördineren en deze derhalve zijn aan te merken als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6, eerste lid, Mw. Meer specifiek wordt in het hiernavolgende voor iedere vereniging nog afzonderlijk gewezen op feiten en omstandigheden die ondersteunen dat er sprake is van besluiten van ondernemersverenigingen in de zin van artikel 6 Mw.

5.3.1 *Aanbevelingen van het NIP*

102. De prijsadviezen zoals door het NIP gegeven (zie paragraaf 3.2.2) zijn een uiting van de wil van het NIP om het prijsgedrag van haar leden te regelen dan wel te coördineren. Jaarlijks worden de adviestarieven, al dan niet bijgesteld, op diverse wijzen gecommuniceerd aan de leden en cliënten. Hieruit blijkt reeds dat deze gedragingen zijn aan te merken als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6 Mw.

103. De wil van het NIP om het prijsgedrag van haar leden te coördineren blijkt onder meer uit de door haar uitgegeven brochure '*Zelfstandige vestiging, de psycholoog als ondernemer*'.¹⁰⁷ Hierin geeft het NIP aan het "*bedingen van een zo goed mogelijke prijs voor hun verrichtingen als zelfstandige op de markt*" als één van haar doelstellingen te zien.

104. De coördinatie van prijsgedrag van leden door het NIP begint reeds bij psychologen die overwegen om zich als zelfstandige te vestigen. Voor hen heeft het NIP een informatiepakket samengesteld: "*Het NIP heeft een pakket samengesteld met de meest relevante informatie die betrekking heeft op het voeren van een eigen onderneming. Een overzicht treft u hieronder aan.*"¹⁰⁸ Vervolgens wordt als eerste onderdeel van het informatiepakket genoemd: "*Uurtarieven. Hierin staan de uurtarieven vermeld die het NIP adviseert voor diverse psychologische diensten*".¹⁰⁹ Hiermee

---

¹⁰⁶ Zie de randnummers 40 tot en met 44. Zie besluit d-g NMa van 13 november 2003, zaak 2973, Bovag en NCBRM, randnummer 93 en besluit d-g.NMa van 19 maart 2003, zaak 2021, OSB, randnummer 121.

¹⁰⁷ Dossierstuk 10004002.

¹⁰⁸ Brochure '*Zelfstandige vestiging, de psycholoog als ondernemer*', dossierstuk 10004002.

¹⁰⁹ Idem.

wordt naar het oordeel van de d-g NMa gestimuleerd dat startende ondernemers aansluiten bij de adviestarieven van het NIP in plaats van zelf tarieven te berekenen.

105. Tijdens een vergadering van het Algemeen bestuur van de sector Gezondheidszorg van 7 december 2001 wordt expliciet uitgesproken dat afstemming over tarieven moet leiden tot (concurrentiebeperkende) coördinatie van het prijsgedrag van leden:

*“Opgemerkt wordt dat ook de LVE haar adviestarief heeft verhoogd naar Euro 75,-. Gezien het belang van de sectie AGGZ/ SPPC wordt de suggestie gedaan om zich te beraden op dit onderwerp en afstemming te vinden met de NVVP. Men is het er unaniem over eens dat een NIP-brede afstemming op het gebied van tarieven noodzakelijk is om onderlinge concurrentie te voorkomen.”*¹¹⁰

106. In een daarop volgende vergadering waarbij de notulen van de vergadering van 7 december 2001 worden besproken wordt hierover opgemerkt:

*“[NAAM] heeft schriftelijk gereageerd op de laatste zin van de laatste alinea. Zij heeft laten weten dat afstemming op het gebied van tarieven om onderlinge concurrentie te voorkomen, in strijd is met de mededingingswet. De aanwezigen geven aan wel belang te hechten aan brede afstemming. Besloten wordt het laatste deel van de zin (“om onderlinge concurrentie te voorkomen”) te schrappen.”*¹¹¹

107. Door het NIP is in diverse brochures en individuele brieven, alsmede op internet, aangegeven dat het niet gaat om bindende prijsvoorschriften, maar om adviestarieven waar van afgeweken kan worden. Dit doet aan de beoordeling echter niet af. De wijze waarop en de frequentie waarmee de adviestarieven worden gecommuniceerd naar zowel leden als cliënten, bevestigen de geuite wil van het NIP om het prijsgedrag van haar leden te regelen dan wel te coördineren.¹¹² Ten aanzien van de psychotherapeuten kan nog worden opgemerkt dat, gelet op het citaat onder randnummer 99 waarin gesproken wordt over het tarief dat sinds 1997 geadviseerd is, door het NIP ook reeds in 1998 en 1999 adviezen zijn verstrekt aan de leden. Dat dit niet anders kan zijn geweest, is tevens op te maken uit de praktijk van het NIP om de publicatie van de adviestarieven psychotherapie in de jaren 2000 tot en met 2003 op diverse manieren en continue uit te voeren. Hoe publicatie c.q. verspreiding van de adviestarieven in 1998 en 1999 precies heeft plaatsgevonden, dat wil zeggen of dit is gebeurd door middel van nieuwsbrieven, brochures, internet etcetera, is voor de beoordeling van het bestaan van een besluit in de zin van artikel 6 Mw

---

¹¹⁰ Notulen vergadering Algemeen bestuur sector Gezondheidszorg d.d. 7 december 2001, dossierstuk 10004039. Zie randnummer 49 voor de rol van de sectorbesturen en sectorsecretarissen.

¹¹¹ Notulen vergadering Algemeen bestuur sector Gezondheidszorg d.d. 1 februari 2002, dossierstuk 10004038.

¹¹² Dat de adviestarieven niet op de homepage stonden maar dat de leden door moesten klikken naar de betreffende internetpagina doet aan dit oordeel niets af.

niet doorslaggevend.

108. Gezien het bovenstaande concludeert de d-g NMa dat de prijsaanbevelingen van het NIP aan haar leden, gericht is op het coördineren van het prijsgedrag van de leden en derhalve moeten worden aangemerkt als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6, lid 1, Mw.

5.3.2 *Aanbevelingen van de LVE*

109. De adviezen (zie paragraaf 3.2.3) vormen de getrouwe uitdrukking van de wil van de LVE om het gedrag van haar leden te coördineren ten aanzien van de door hen te hanteren tarieven voor de betreffende diensten. Dit blijkt uit het feit dat de LVE de prijsaanbevelingen bij voortdurend heeft gecommuniceerd via haar nieuwsbrief, haar website en via brieven aan haar leden. Gewezen kan voorts worden op de statuten waarin de LVE zich onder meer het volgende tot taak stelt: *“het bevorderen van een adequate honorering van de leden.”*¹¹³ Uit het voorgaande blijkt reeds dat deze gedragingen zijn aan te merken als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6 Mw.

110. De wijze waarop en de frequentie waarmee de aanbevelingen sedert 2000 worden gecommuniceerd naar zowel leden als cliënten, bevestigen de geuite wil van de LVE om het prijsgedrag van haar leden te coördineren (zie randnummers 56 ev). Gelet op deze gang van zaken kan ervan uit worden gegaan dat ook in de voorafgaande jaren 1998 en 1999 publicatie van de adviestarieven c.q. verspreiding van de adviestarieven onder de leden heeft plaatsgevonden. Te meer daar uit de feiten naar voren is gekomen dat de LVE ook in 1998 en 1999 adviestarieven heeft vastgesteld.

111. Dat de LVE vanaf 2002 een “rekenvoorbeeld”, met een normtarief van EUR 75,-, heeft gegeven doet evenmin afbreuk aan voorgaande conclusie. Een rekenvoorbeeld dat uitkomt op een concreet tarief van EUR 75 dient immers te worden gezien als c.q. te worden gelijkgesteld aan een adviestarief.

112. De stelling van de LVE dat zij juist niet de wens had het gedrag van de leden op de markt te coördineren, aangezien zij in de in randnummer 57 geciteerde concept-notulen van de algemene ledenvergadering van de LVE d.d. 30 november 2001 heeft aangegeven dat door de leden op individueel niveau van het advies kan worden afgeweken en zij voor de eigen praktijksituatie een tarief kunnen berekenen, is in feite niets anders dan de stelling dat sprake is van vrijblijvende prijsaanbevelingen in plaats van bindende of dwingende besluiten. Dienaangaande zij verwezen naar de randnummers 94 en 96 hiervoor en randnummers 124 en 129 hierna.

---

¹¹³ Zie artikel 3 van de statuten LVE.

113. Dat de LVE ook na 2002 de wil had om het gedrag van haar leden te coördineren en het hanteren van “rekenvoorbeelden” in plaats van adviestarieven slechts een terminologische wijziging betreft, blijkt bijvoorbeeld uit de reeds in randnummer 59 geciteerde zinsnede van een bestuurslid van de LVE omtrent communicatie van de prijsaanbevelingen:

“T.a.v het tarief van 2002 opmerken dat dit ggen aadvies tairief is omdat de nnm dat verbied maar wel een rekenvoorbeeld gebaseerd op de ervaring van meerderdere praktijen en dat het tarief volgens die berekening uitkomt op 75 euro.”¹¹⁴

114. Dat sprake is van prijsadviezen en de LVE ernaar streeft haar leden de nieuwe adviestarieven daadwerkelijk in rekening te laten brengen bij de cliënten, blijkt eveneens uit de website van de LVE, d.d. 14 februari 2003, waarin potentiële cliënten worden geïnformeerd over onder andere de tarieven (onder ‘Wat kost het?’):

“Vraag de eerstelijns psycholoog vooraf wat een gesprek kost (ca, 75 euro per gesprek).”¹¹⁵

115. Op het ledengedeelte van de LVE-website¹¹⁶ wordt in de nieuwsbrief van februari 2002 wederom gesproken over een rekenvoorbeeld, maar ook hier laat de LVE door haar taalgebruik blijken dat het wel degelijk de bedoeling is dat haar leden de uitkomst van het rekenvoorbeeld hanteren:

“Het rekenvoorbeeld komt uit op een tarief van 75 euro per zitting. [...] Met 1.107 declarabele verrichtingen per jaar staat de consultprijs vast op 167,30 gulden (75,9 euro).”¹¹⁷

116. Gezien het bovenstaande concludeert de d-g NMa dat de prijsaanbevelingen van de LVE aan haar leden, gericht is op het coördineren van het prijsgedrag van de leden en derhalve moeten worden aangemerkt als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6, lid 1, Mw.

5.3.3 Aanbevelingen van de NVP

117. De prijsadviezen (zie paragraaf 3.2.4) moeten worden gezien als een uiting van de wil van NVP om het prijsgedrag van haar leden te regelen dan wel te coördineren. De adviestarieven worden immers stelselmatig via nieuwsbrieven van de NVP en via de website van de NVP gecommuniceerd aan de leden. Uit het voorgaande volgt dat deze gedragingen zijn aan te merken

---

¹¹⁴ Dossierstuk 10003608.

¹¹⁵ Bijlage bij dossiernummer 3309/20.

¹¹⁶ http://www.lve.nl/leden/pages/b_nb102.html. Zie dossiernummer 3309/20.

¹¹⁷ Bijlage bij dossiernummer 3309/20.

als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6, lid 1, Mw. De NVP heeft in haar zienswijze en haar mondelinge toelichting daarop aangegeven dit oordeel te delen.¹¹⁸

5.3.4 Aanbevelingen van de NVVP

118. De prijsadviezen (zie paragraaf 3.2.5) moeten worden gezien als een uiting van de wil van de NVVP om het prijsgedrag van haar leden te regelen dan wel te coördineren. De adviestarieven worden via de ledenvergaderingen, (nieuws)brieven en de website van de NVVP gecommuniceerd aan de leden en cliënten. Uit het voorgaande volgt reeds dat deze gedragingen zijn aan te merken als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6 Mw. De NVVP heeft tijdens de hoorzitting aangegeven dit oordeel te delen.¹¹⁹

119. Een discussienota van 4 juni 2001, opgesteld door de vice-voorzitter van de NVVP en besproken in een vergadering van het Platform¹²⁰, bevat de argumentatie van de voorzitter van de NVVP voor een gezamenlijk gedragen adviestarief. Uit dit citaat blijkt onmiskenbaar het streven van de NVVP met de adviestarieven de prijsconcurrentie tussen haar leden te beperken door hun prijsgedrag te coördineren:

“Iedere beroepsgroep met heterogene relatief zelfstandige aanbieders van diensten zal zich in moeten decken tegen grove vormen van op prijsconcurrentie uitgespeeld worden. Dat doen alle grote marktpartijen immers ook volop. Er kan een zo laag prijsniveau gehaald worden dat de kwaliteiten van vrijgevestigd beroep en de dienstverlening in gevaar zijn.”

120. Dat de adviestarieven van de NVVP gericht zijn op coördinatie van het prijsgedrag van de leden blijkt voorts uit de notulen van de algemene ledenvergadering van de NVVP van 25 juni 1997. Tijdens deze vergadering is ingestemd met het adviestarief van NLG 139, dat uiteindelijk tot 2000 van toepassing is geweest. Opgemerkt wordt dat het tarief vanaf 1 juli 1997 gehanteerd kan worden, met dien verstande dat lopende afspraken met cliënten uiteraard dienen nagekomen te worden.¹²¹ Hieruit volgt dat de NVVP ernaar streeft dat haar leden de nieuwe adviestarieven daadwerkelijk in rekening brengen bij de cliënt.

121. Uit het voorgaande volgt dat deze gedragingen zijn aan te merken als besluiten van een ondernemersvereniging in de zin van artikel 6, lid 1, Mw.

---

¹¹⁸ Zie de dossiernummers 3309/62 en 3309/83.

¹¹⁹ Zie randnummer 26 en dossiernummer 3309/83.

¹²⁰ Discussienota van NVVP d.d. 4 juni 2001, dossierstuk 10002055.

¹²¹ Verslag algemene ledenvergadering NVVP d.d. 25 juni 1997, dossierstuk 10002258.

5.4 Mededingingsbeperking

122. Uit vaste Europese jurisprudentie, de beschikkingspraktijk van de Europese Commissie en ook uit nationale jurisprudentie kan worden afgeleid dat adviezen en aanbevelingen van ondernemersverenigingen die betrekking hebben op (onderdelen van) prijzen en tarieven, naar hun aard mededingingsbeperkend zijn en daardoor onder het verbod van artikel 81, lid 1 EG vallen.¹²² In zijn interpretatie van artikel 6 Mw volgt de d-g NMa deze lijn. Zelfs indien er geen sprake is van een afdwingbare plicht tot het volgen van een adviestarief, dan nog zijn bedoelde besluiten in strijd met artikel 6 Mw. In het geval van adviestarieven kunnen de leden van de ondernemersverenigingen immers met een redelijke mate van zekerheid voorzien welk prijsbeleid hun concurrenten zullen volgen en aldus hun marktgedrag daarop afstemmen. Als gevolg daarvan vermindert de prijsconcurrentie.¹²³

123. Zoals in randnummer 25 van de Richtsnoeren Samenwerking Bedrijven¹²⁴ uiteen is gezet vallen alle besluiten (inclusief aanbevelingen) van ondernemersverenigingen die betrekking hebben op prijzen en tarieven, met inbegrip van kortingen en toeslagen, onder het verbod van artikel 6 Mw en komen niet in aanmerking voor ontheffing op grond van artikel 17 Mw.¹²⁵ Ook de onderhavige besluiten strekken ertoe de concurrentie op het gebied van prijzen te beperken en zijn derhalve in strijd met artikel 6 Mw.

124. Ook de per 2002 door de LVE gehanteerde rekenvoorbeelden waarin bedragen of percentages bij posten zijn opgenomen, zijn vanuit mededingingsoogpunt aan te merken als *de facto* adviestarieven en hebben tot doel en gevolg dat het prijsgedrag van de ondernemingen die dergelijke rekenvoorbeelden hanteren, wordt geüniformeerd. Dergelijke rekenvoorbeelden zijn dan

---

¹²² Zie onder andere het arrest Hv. EG van 17 oktober 1972, Vereniging van Cementhandelaren, zaak 8/72, Jur. 1972, p. 977, r.o. 19-21; het arrest Hv. EG van 29 oktober 1980, Van Landewyck; het arrest Hv. EG van 27 januari 1987, Verband der Sachversicherer, zaak 45/85, Jur. 1987, p. 405; beschikking EC van 20 juli 1978, Fedetab, Pb 1978, L224/29; beschikking EC van 23 april 1986, Polypropyleen, Pb 1986, L 230/1; beschikking EC van 29 november 1995, FNK, Pb 1995, L 312/79; beschikking EC van 5 juni 1996, FENEX, r.o. 46; beschikking EC van 30 oktober 1996, Veerdienstmaatschappijen, Pb 1996, L 26/23; en Rechtbank Rotterdam (hierna: RR) van 23 oktober 2001, Centrale Organisatie voor de Vleesgroothandel vs d-g NMa, MEDED 00/910-SIMO.

¹²³ Zie onder andere XXV-ste Mededingingsverslag 1995 van de EC, p. 128.

¹²⁴ NMa Richtsnoeren Samenwerking Bedrijven, richtsnoeren voor de beoordeling van samenwerking tussen bedrijven binnen en buiten brancheorganisaties, 29 mei 2001, Staatscourant. 8 juni 2001, nr. 108, (hierna: Richtsnoeren Samenwerking Bedrijven); ook gepubliceerd op de website van de NMa (www.nmanet.nl).

¹²⁵ Zie Richtsnoeren Samenwerking Bedrijven, randnummer 25. Dit was ook vóór de vaststelling van de Richtsnoeren Samenwerking Bedrijven vastgelegd in Europese Jurisprudentie. Zie o.m. het arrest van het Hv. EG van 27 januari 1987, Verband der Sachversicherer, Jur., r.o. 28-32, 38-43

ook mededingingsbeperkend en vallen onder het verbod van artikel 6 Mw.¹²⁶ Zij moeten worden beoordeeld op gelijke voet met 'kale' adviestarieven zonder rekenvoorbeeld.

125. De onderhavige besluiten van partijen strekken ertoe de concurrentie op het gebied van prijzen te beperken en zijn aan te merken als mededingingsbeperkingen in de zin van artikel 6 Mw, zonder dat onderzoek naar de concrete gevolgen, waaronder de mate van opvolging, beslissend is.¹²⁷ Voor de beoordeling hoeft niet te worden ingegaan op de concrete situatie waarin bedoelde adviezen mogelijk effecten sorteren. Dit houdt in dat een gedetailleerd onderzoek naar de (structuur van de) relevante markt en de aard van de diensten waarop de besluiten betrekking hebben achterwege kan blijven.¹²⁸

126. Voor zover de partijen stellen dat zij niet beoogden de mededinging te beperken, wat daarvan ook zij, kan hiermee de mededingingsbeperkende strekking aan de besluiten van het NIP, de LVE, de NVP en de NVVP niet worden ontnomen. Bij het bepalen van de strekking van een mededingingsbeperking is het subjectieve oogmerk of de bedoeling van partijen niet beslissend.¹²⁹

127. Het enkele vaststellen van adviesprijzen beïnvloedt de mededinging ongunstig. Ook al zouden de adviezen nauwelijks in acht worden genomen, zijn ze voor de leden geenszins van dwingende aard en vormen ze in werkelijkheid slechts een berekeningsgrondslag,¹³⁰ dan nog neemt dit niet weg dat de adviestarieven strijdig zijn met artikel 6 Mw. Evenmin is van belang of de vrijheid voor de leden om hun eigen tarieven te bepalen nauwelijks wordt aangetast en ook al zou de mededinging zich voornamelijk afspelen ten aanzien van andere concurrentieparameters. Aangenomen mag worden dat dergelijke adviezen in ieder geval enige betekenis hebben. Leden kunnen met een redelijke mate van zekerheid voorzien welk prijsbeleid hun concurrenten zullen volgen althans als ijkpunt zullen hanteren bij de vaststelling van hun tarieven.¹³¹

128. Een ondernemersvereniging mag haar leden weliswaar bijstaan, maar dit mag de mededinging niet direct of indirect beïnvloeden, vooral niet als dit de vorm aanneemt van adviezen over (onderdelen van) prijzen die op alle ondernemingen, ongeacht hun eigen kostprijsstructuur, van

---

¹²⁶ Richtsnoeren Samenwerking Bedrijven, randnummer 56.

¹²⁷ Hv.JEG van 27 januari 1987, Verband der Sachversicherer, r.o.39. Zie ook Beschikking EC van 5 juni 1996, FENEX, randnummer 71, Beschikking EC van 26 oktober 1999, FEG en TU, Pb 2000, L 39/ 1, randnummer 120. Vergelijk Hv.JEG van 11 juli 1989, zaak 246/ 80, Belasco e.a. vs Commissie, r.o.15; en ook PR van 23 oktober 2001, Centrale Organisatie voor de Vleesgroothandel vs d-g NMa.

¹²⁸ Zie het arrest van het Gerecht van Eerste aanleg (hierna: GvEA) van 15 september 1998, Gevoegde Zaken T-374/ 94, T-375/ 94, T-384/ 94 en T-388/ 94, European Night Services e.a. vs Commissie, J.r. 1998, II-3141, r.o. 136.

¹²⁹ Zie besluit d-g NMa van 16 december 1998, zaak 450, Van Ditmar Boekenimport, randnummer 23.

¹³⁰ Dit geldt dus tevens voor het 'rekenvoorbeeld normtarief' welke de LVE hanteert vanaf eind 2001.

¹³¹ Vergelijk wederom onder andere het arrest Hv.JEG van 17 oktober 1972, Vereniging van Cementhandelaren.

toepassing zijn. In casu hebben partijen zich niet beperkt tot het verspreiden van informatie om op basis van eigen kosten de tarieven te berekenen maar hebben zij adviezen gegeven over te hanteren tarieven.¹³² Dergelijke besluiten vormen naar hun aard ernstige beperkingen van de mededinging.

129. De LVE heeft vanaf eind 2001 tot ten minste de vaststelling door de d-g NMa van het rapport op 2 oktober 2003 voor haar leden een rekenvoorbeeld vastgesteld met als doel *“haar leden te helpen bij het bepalen van een, voor hun praktijkvoering, reëel tarief per zitting”*. Zoals vermeld in randnummer 62, bevat het rekenvoorbeeld van de LVE concrete normbedragen voor het inkomen, de praktijkkosten en het jaarlijkse aantal zittingen voor een “ideale” praktijk voor eerstelijns psychologie, resulterend in een “normtarief” van EUR 75. De bij de LVE aangesloten eerstelijns psychologen wordt het hierdoor mogelijk gemaakt met redelijke mate van zekerheid te voorspellen wat de prijspolitiek van concurrerende eerstelijns psychologen aangesloten bij de LVE zal zijn. Dit betekent dat het rekenvoorbeeld van de LVE tot doel heeft het gedrag van de leden ten aanzien van tarieven te uniformeren. Het rekenvoorbeeld strekt derhalve tot een beperking van de mededinging in de zin van artikel 6 Mw.

130. Ten overvloede wordt nog het volgende opgemerkt. De d-g NMa acht het aannemelijk dat de gevolgen van dergelijke concurrentiebeperkingen hogere prijzen zijn en een verminderde prikkel tot kostenbesparing en tot klantgerichtheid. Dit gaat direct ten koste van de afnemers. Ook indien sprake is van heterogene diensten van zelfstandige aanbieders is het van belang dat iedere aanbieder zijn prijs onafhankelijk van andere aanbieders bepaalt, zodat het tarief de specifieke omstandigheden en de specifieke dienst van deze aanbieder reflecteert. Hiermee kunnen individuele aanbieders juist het kwaliteitsniveau van hun dienstverlening waarborgen en tegelijkertijd dingen om de gunst van de cliënt. De d-g NMa volgt de argumentatie van de voorzitter van de NVVP, dat prijsconcurrentie tussen aanbieders van psychotherapie tot een maatschappelijk onverantwoorde situatie leidt (zie randnummer 119), dan ook niet. Overigens, zelfs al mocht prijsconcurrentie tussen aanbieders tot een maatschappelijk onverantwoorde situatie leiden, dan is het in ieder geval niet aan ondernemingsverenigingen maar aan de overheid om hier iets aan te doen.

5.5 Merkbaarheid

131. De besluiten van de ondernemersvereniging die naar haar aard (strekking) de mededinging raken leiden tot een merkbare mededingingsbeperking. Zoals aangegeven strekken de onderhavige besluiten ertoe de concurrentie op het gebied van prijzen te beperken en moeten zij derhalve in beginsel als merkbaar mededingingsbeperkend worden aangemerkt. Slechts indien, wegens de zwakke positie van de betrokken partijen op de betrokken markt, de vastgestelde

---

¹³² Beschikking EC van 5 juni 1996, FENEX, randnummers 59-63.

mededingingsbeperking de markt slechts in zeer geringe mate kan beïnvloeden, is er van een merkbare mededingingsbeperking geen sprake. Als aan dit criterium niet is voldaan, dan is een onderzoek naar de daadwerkelijke effecten niet noodzakelijk voor de vaststelling dat sprake is van overtreding van de mededingingsregels.¹³³ De argumenten die de partijen in hun zienswijzen aandragen, brengen op dit punt geen verandering.

132. Naar schatting is ten minste 33% van de vrijgevestigde psychologen bij het NIP aangesloten.¹³⁴ Naar schatting circa 60% van de eerstelijns psychologen is aangesloten bij de LVE.¹³⁵ Minimaal 60% van de vrijgevestigde psychotherapeuten is bij de NVP aangesloten.¹³⁶ Naar schatting is ten minste circa 60% van de vrijgevestigde psychotherapeuten bij de NVWP aangesloten.¹³⁷ Reeds op basis van deze aandelen kan worden geconcludeerd dat de betrokken gedragingen van het NIP, de LVE, de NVP en de NVWP hoe dan ook merkbaar de mededinging beperken.

133. Bovendien moet voor wat betreft het NIP, de NVP en de NVWP worden opgemerkt dat de adviestarieven voor psychotherapie in het kader van het Platform worden vastgesteld. Daarmee spreken de belangrijkste verenigingen voor psychotherapie dezelfde adviestarieven af. Voor wat betreft de NVP en de NVWP kan nog worden toegevoegd dat diverse aanbieders van psychotherapeutische diensten op hun websites aangeven dat zij de adviestarieven zoals vastgesteld in het Platform als maatgevend beschouwen.¹³⁸ In het licht van het voorgaande kan in ieder geval niet worden gesteld dat er sprake is van een zeer geringe inbreuk.

134. Meer specifiek valt ten aanzien van het NIP en de LVE nog het volgende op te merken.

135. Aannemelijk is dat de onderzochte gedragingen, in tegenstelling tot wat het NIP in haar zienswijze naar voren brengt, ook in de praktijk een (coördinerend) effect hebben op de door de leden van het NIP gehanteerde tarieven. Er zijn sterke aanwijzingen dat de leden van het NIP de adviestarieven daadwerkelijk hanteren dan wel als een belangrijk handvat zien om haar tarieven te bepalen. Dit blijkt onder meer uit een interne mail van 13 november 2002 van een medewerker van de afdeling voorlichting en public relations (VL & PR) aan een van de sectorsecretarissen:

“Via [NAAM] hoorde ik dat veel psychologen VL bellen om te informeren naar de adviestarieven 2003 (officiële verhoging dan wel geïndexeerd). Wanneer verwachten jullie dat deze tarieven bekend zijn?”

---

¹³³ HvJEG van 9 juli 1969, Völk vs Vervaecke, r.o. 7, RR 18 juni 2003, MEDED 01/621- RIP, X c.s. vs d-g NMa (Bredase Notarissen).

¹³⁴ Zie paragraaf 2.2.

¹³⁵ Zie paragraaf 2.3.

¹³⁶ Zie paragraaf 2.4.

¹³⁷ Zie paragraaf 2.5.

¹³⁸ Zie dossiernummers 3309/20 en 3309/21.

Kunnen wij als VL begin februari aanhouden als tijdstip dat de nwe tarieven in omloop zullen zijn? Dan hebben we iets om door te geven aan leden die bellen."¹³⁹

Deze e-mail van november 2002 wordt gevolgd door een e-mail van 13 januari 2003 waarin de sectorsecretarissen en de directeur-secretaris om een spoedige reactie wordt gevraagd op het voorstel voor wijziging van de adviestarieven, want " *de afdeling voorlichting wordt overspoeld met vragen*".¹⁴⁰

136. Diverse aanbieders van psychologische en psychotherapeutische diensten geven bovendien op hun websites aan dat zij de adviestarieven van het NIP als maatgevend beschouwen.¹⁴¹
137. Over de telefonische enquête van het NIP, welke zij naar aanleiding van het rapport onder haar leden heeft gehouden, kan het volgende worden opgemerkt. Aan de enquête kan weinig waarde worden gehecht. Zo is de enquête door het NIP zelf opgesteld en uitgevoerd, er is geen onderzoeksverantwoording bijgesloten en is de enquête onder een beperkt aantal leden gehouden en zijn de enquetevragen telefonisch gesteld zonder dat een vast script is gevolgd. Van de door het NIP geënquêteerde leden antwoordt een relatief gering deel de adviestarieven strikt toe te passen¹⁴² en blijkt uit de reacties van de betreffende leden dat een aanzienlijk aantal de adviestarieven gebruikt ter oriëntatie en toetsing van de eigen tarieven.¹⁴³
138. Aannemelijk is dat ook de onderzochte gedragingen van de LVE in de praktijk een (coördinerend) effect hebben gehad op de door eerstelijns psychologen gehanteerde tarieven. Er zijn sterke aanwijzingen dat de leden van de LVE de adviestarieven daadwerkelijk hanteren. In dit verband kan onder meer worden gewezen op het onderzoeksrapport *De markt voor psychologische zorg – deelmarktanalyse*, dat door KPMG is opgesteld in opdracht van het ministerie van VWS.¹⁴⁴ Op pagina 103 van eerdergenoemd onderzoeksrapport wordt hierover echter in de paragraaf 'Betaalbaarheid' het volgende gezegd:

"Meting en realisatie

[..]. Het adviestarief voor eerstelijns psychologen is EUR 75,-. Eerstelijns psychologen blijken veelal het adviestarief te hanteren en niet te differentiëren op prijs."

---

¹³⁹ Dossierstuk 10004019. Ten behoeve van de nauwkeurigheid zijn typfouten en dergelijke niet gecorrigeerd.

¹⁴⁰ Dossierstuk 10004033.

¹⁴¹ Zie dossiernummers 3309/20 en 3309/21.

¹⁴² Circa 9 van de 77 respondenten.

¹⁴³ Circa 25 van de 77 respondenten.

¹⁴⁴ Zie dossiernummer 3309/31.

139. Dit onderzoeksrapport bevestigt derhalve dat het vaststellen van adviestarieven dan wel een rekenvoorbeeld (uitmondend in een concreet tarief) door de LVE voor haar leden een coördinerend effect heeft (gehad).

140. Een voorbeeld in dit verband is een brief van Psychologenpraktijk [NAAM] aan [NAAM], directeur van de LVE, d.d. 23 januari 2002:¹⁴⁵

“Mede namens mijn collega’s in onze praktijk vraag ik jouw aandacht voor de berichtgeving rond het mogelijke tarief voor 2002, zoals deze in het afgelopen jaar is gegaan.

Deze was aanvankelijk onduidelijk en de officiële berichtgeving kwam nogal laat. Als gevolg hiervan konden wij onze cliënten niet tijdig informeren over ons tarief voor 2002.

(..)

In de laatste Nieuwsbrief stond dat tijdens de ALV eind november bekend zou worden gemaakt, wat het adviestarief zou worden.

Op 10 december jl. heb ik het bureau gebeld en [NAAM] deelde mee, dat het streeftarief € 75,- was en dat het de bedoeling was, dit in één à twee stappen te bereiken. Tevens was het advies om het tarief verder in overleg met het ROEP-bestuur vast te stellen.

(..).

In het intervisieoverleg hebben wij toen afgesproken dat wij naar € 66,- per consult zouden gaan. De volgende dag ontvingen wij een brief van het TRIAS, dat aangaf dat ons tarief € 67,50 zou worden (zie bijgevoegde kopie).

Na overleg met het intervisiegroepje zijn we toen naar € 67,50 gegaan.

Vervolgens komt dan op 21 december jl. de brief van de LVE waarin een adviestarief van € 75,- wordt vermeld.

Onze vraag aan jou c.q. het LVE-bureau is, om in de toekomst de berichtgeving iets eerder te versturen en wat duidelijker en eenduidiger te maken dan nu. Dit bevordert de adequate voorlichting aan onze cliënten.”

141. Diverse aanbieders van psychologische diensten geven op hun website aan dat zij de adviestarieven van de LVE als maatgevend beschouwen.¹⁴⁶

142. De door de LVE ingebrachte enquête, welke naar aanleiding van het rapport onder haar leden heeft gehouden, weerlegt het voorgaande in ieder geval niet. Aan de enquête kan weinig waarde worden gehecht. Zo is de enquête door de LVE zelf opgesteld en uitgevoerd, er is geen

---

¹⁴⁵ Dossierstuk 10003638.

¹⁴⁶ Zie dossiernummers 3309/20 en 3309/21.

onderzoeksverantwoording bijgesloten en is de enquête onder een beperkt aantal leden gehouden. De LVE stelt dat circa 60% van de respondenten in de praktijk een ander tarief hanteert dan het adviestarief van EUR 75 en trekt (deels) op basis hiervan de conclusie dat de leden wel degelijk zelf hun tarieven vaststellen en er geen sprake kan zijn van een merkbare mededingingsbeperking. Uit de enquête blijkt evenwel dat 40% van de respondenten het (advies)tarief van EUR 75 hanteert.

5.6 Conclusie

143. De betrokken gedragingen strekken ertoe en hebben tot gevolg dat de mededinging wordt beperkt en zijn derhalve in strijd zijn met het verbod van artikel 6, eerste lid, Mw. De d-g NMa concludeert dat het NIP, de LVE, de NVP en de NVVP het kartelverbod hebben overtreden.

144. Het NIP heeft artikel 6 Mw overtreden door vanaf 1 januari 1998 tot 2 oktober 2003 haar vrijgevestigde leden te adviseren over de door hen te hanteren tarieven voor psychotherapie. Tevens heeft het NIP artikel 6 Mw overtreden door vanaf 22 september 2000 tot de vaststelling van het rapport op 2 oktober 2003 haar vrijgevestigde leden te adviseren over de door hen te hanteren tarieven voor psychologische diensten anders dan psychotherapie.

145. De LVE heeft artikel 6 Mw overtreden door vanaf 1 januari 1998 tot 2 oktober 2003 haar leden te adviseren over de door hen te hanteren tarieven.

146. De NVP heeft artikel 6 Mw overtreden door vanaf 1 januari 1998 tot en met december 2002 haar vrijgevestigde leden te adviseren over de door hen te hanteren tarieven.

147. De NVVP heeft artikel 6 Mw overtreden door vanaf 1 januari 1998 tot 2 oktober 2003 haar vrijgevestigde leden te adviseren over de door hen te hanteren tarieven.

6 Sanctie en last

6.1 Toerekening

148. Ingevolge artikel 56, eerste lid, Mw kan de d-g NMa in geval van overtreding van artikel 6, eerste lid, Mw aan de natuurlijke of rechtspersoon aan wie de overtreding kan worden toegerekend een boete en een last onder dwangsom opleggen.

149. De overtredingen genoemd in randnummer 144 moeten aan het NIP worden toegerekend; de overtreding genoemd in randnummer 145 aan de LVE; de overtreding genoemd in randnummer 146 aan de NVP en de overtreding genoemd in randnummer 147 aan de NVVP.

6.2 Boete

6.2.1 *Standpunt van partijen ten aanzien van de boete*

(1) Het NIP

150. Het zou, volgens het NIP, de eerste keer zijn dat de NMa in de sector van psychologische dienstverlening een boete zou opleggen, wat reden is voor enige clementie. Het NIP was zich er niet van bewust dat ze in strijd zou handelen met de Mw door adviestarieven uit te vaardigen, zoals blijkt uit een tot het dossier behorende discussienota voor het Platform. Deze wetenschap kon zij ook niet afleiden uit de besluiten van de NMa met betrekking tot het door het NIP gepubliceerde vestigings- en spreidingsbeleid, en evenmin uit de 'Richtsnoeren voor de zorgsector' van de NMa. Zij heeft nooit enige controle, overreding of dwang uitgeoefend en geen sancties opgelegd. Het is ook zeer onaannemelijk dat zij wederom een dergelijke overtreding zal begaan.

151. Het effect van de adviestarieven is relatief beperkt te noemen, aldus het NIP, mede gezien de omvang van de markt, het geringe marktaandeel van de leden die de adviestarieven volgden en het feit dat geen schade aan cliënten of derden is aangetoond. Voorts meent het NIP dat prijsconcurrentie in de huidige ontwikkelingsfase van de sector geen rol speelt.

152. Het NIP heeft meegewerkt met het onderzoek van de NMa en heeft haar adviestariefbeleid op 6 oktober 2003 uit eigen beweging beëindigd. Het NIP vraagt de NMa verder rekening te houden met haar financiële positie.

(2) De LVE

153. De LVE meent dat haar de eventuele overtreding niet kan worden verweten, omdat de 'Richtsnoeren voor de zorg' van de NMa pas op 26 oktober 2002 in werking zijn getreden en deze bovendien nog geen duidelijkheid verschaffen met betrekking tot de toelaatbaarheid van de gedragingen van de LVE. In ieder geval moet dit reden zijn geen boete op te leggen. Uit alles blijkt dat de LVE getracht heeft te handelen in overeenstemming met de Mw. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) leest in artikel 7, lid 1, eerste zin, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM) ook een verbod van een te vergaande extensieve interpretatie van strafbepalingen, zoals in het onderhavige geval. De uitleg dient voorzienbaar te zijn op het moment dat de handelingen worden verricht. De LVE verwijst naar de arresten *Kokkinakis t. Griekenland* en *C.R. t. Verenigd Koninkrijk*.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷ EHRM van 25 mei 1993, *Kokkinakis t. Griekenland*, A-260-A; EHRM 22 november 1995, *C.R. t. Verenigd Koninkrijk*, NJ 1997, 1.

154. Er is ook geen sprake van een zeer ernstige beperking van de mededinging, volgens de LVE. De gedragingen van de LVE hebben geen effect gehad op de mededinging en het staat zeker niet vast dat de tarieven hierdoor op een hoger niveau zijn gekomen. Op een markt met een tekort aan de aanbodzijde zou coördinatie ook eerder tot lagere prijzen leiden. Hoogstens een symbolische boete is op zijn plaats, of een last. Een niet-symbolische boete zou disproportioneel zijn, gelet ook op de financiële positie van de LVE. Daarnaast zou een boete gebaseerd op de omzet van de leden van de LVE een dubbel telling inhouden, aangezien alle leden van de LVE ook lid zijn van het NIP.

(3) De NVP

155. De NVP erkent dat zij in strijd met artikel 6 Mw heeft gehandeld, maar meent dat verschillende omstandigheden ervoor pleiten haar geen boete op te leggen, dan wel enkel een symbolische of een gematigde boete.

156. De NVP stelt dat zij zich er niet van bewust was dat de Mw op haar van toepassing is en dat dit implicaties had voor haar adviestarieven. Zij verwijst in dit verband naar het besluit van de d-g NMa in de zaak *Bredase notarissen*¹⁴⁸, waarin rekening werd gehouden met de bekendheid van de betrokken beroepsbeoefenaren met de mededingingsregels. Het betreft bovendien gesofisticeerde aspecten van de Mw en sommige precedents zijn voor uiteenlopende interpretaties vatbaar. Het is ook de eerste keer dat zij de Mw overtreedt en de eerste keer dat de NMa optreedt in de sector van de psychologische dienstverlening. De NVP heeft de inbreuk meteen na kennisname van het rapport beëindigd en heeft haar website aangepast. De adviestarieven hadden ook geen geheim karakter. De NVP stelt verder dat zij een passieve, zijdelingse rol had bij de bepaling van de adviestarieven. Zij heeft ook niet nagegaan of leden zich aan de adviestarieven hielden en is niet opgetreden tegen leden die dit niet deden.

157. De NVP meent dat het effect van de adviestarieven beperkt was. Omdat de prijsvoorlichting van de NVP psychotherapeuten helpt bij hun kostprijsberekening, kan dit zelfs leiden tot kostenbesparingen die aan de cliënt ten goede komen. Adviestarieven verlagen ook de zoekkosten van cliënten. De adviestarieven lagen niet al te ver boven de kostprijs en waren niet hoger dan de tarieven die in vergelijkbare beroepsgroepen worden gehanteerd. Er zijn ook weinig of geen klachten over geweest. Op markten met informatieasymmetrie zoals de onderhavige kunnen adviestarieven bovendien ook een positief effect hebben doordat zij averechtse selectie tegengaan. Averechtse selectie betreft het mechanisme dat kopers door hun informatieachterstand niet bereid zijn meer dan de gemiddelde prijs te betalen, waardoor kwalitatief hoogwaardige producten of

---

¹⁴⁸ Besluit d-g NMa 14 september 1999, zaak 952, Bredase notarissen.

diensten (die duurder zijn) niet meer worden aangeboden. Hierdoor daalt het gemiddelde prijsniveau, et cetera.

158. De NVP wijst erop dat haar adviestarieven slechts betrekking hadden op een deel van de activiteiten van slechts een deel van haar leden. Zij stelt ten slotte over weinig financiële middelen te beschikken.

(4) De NVVP

159. De NVVP was zich er niet van bewust dat het geven van tariefadviezen zich niet verdraagt met de Mw, te meer daar er geen uniforme tarieven worden gehanteerd en het geen prijsafspraken betreft.

6.2.2 *Beoordelingskader*

160. Ingevolge artikel 56, eerste lid, Mw kan de d-g NMa ingeval van overtreding van artikel 6, eerste lid, Mw of van artikel 24, eerste lid, Mw een boete opleggen. Krachtens artikel 57, eerste lid, Mw bedraagt de in artikel 56, eerste lid, onder a, Mw bedoelde boete ten hoogste EUR 450.000, of, indien dat meer is, 10% van de omzet van de onderneming, dan wel, indien de overtreding door een ondernemersvereniging is begaan, van de gezamenlijke omzet van de daarvan deel uitmakende ondernemingen, in het boekjaar voorafgaande aan de beschikking.

161. Bij de vaststelling van de hoogte van de boete houdt de d-g NMa overeenkomstig het bepaalde in artikel 57, tweede lid, Mw, in ieder geval rekening met de ernst en de duur van de overtreding. Blijkens de parlementaire geschiedenis van de Mw kunnen afhankelijk van het geval ook andere factoren een rol spelen, zoals mogelijke recidive, de bereidheid van de betrokken ondernemers om mee te werken aan het beëindigen van de overtreding, het behaalde voordeel, en dergelijke. De financiële positie van de onderneming speelt daarentegen volgens de parlementaire geschiedenis in beginsel geen rol bij de vaststelling van de hoogte van de boete, met dien verstande dat het opleggen van een boete niet het faillissement van een levensvatbare onderneming waarschijnlijk mag maken.¹⁴⁹

162. De hoogte van de boete dient te worden afgestemd op de concrete omstandigheden van het geval en dient bij te dragen aan een doeltreffende toepassing van de Mw. Als algemene maatstaf daarbij geldt dat de hoogte van de boete in ieder geval zodanig dient te zijn dat deze de overtreder weerhoudt van nieuwe overtredingen (speciale preventie) en ook in algemene termen een afschrikkende werking heeft (generale preventie).¹⁵⁰ In alle gevallen acht de d-g NMa zich voorts

¹⁴⁹ Kamerstukken II 1995/96, 24 707, nr. 3, p. 88.

¹⁵⁰ Rechtbank Rotterdam 26 november 2002, zaak 00/1002 MEDED (SEP), par. 2.3.4.

gebonden aan de – ook in na te noemen Richtsnoeren boetetoemeting opgenomen – beginselen van behoorlijk bestuur, waaronder de beginselen van gelijkheid en evenredigheid.¹⁵¹

163. Met het oog op een transparante toepassing van zijn in artikel 56 Mw neergelegde discretionaire bevoegdheid, heeft de d-g NMa op 19 december 2001 Richtsnoeren boetetoemeting¹⁵² vastgesteld en bekendgemaakt. In voorkomend geval stelt de d-g NMa conform deze Richtsnoeren boetetoemeting voor iedere betrokken onderneming een (basis-) boete vast die is gebaseerd op een bedrag gelijk aan 10% van de betrokken omzet, zoals gedefinieerd in randnummer 15 van de Richtsnoeren boetetoemeting, vermenigvuldigd met een rekenfactor, die wordt bepaald door de ernst van de overtreding in het concrete geval.¹⁵³ Bij ondernemersverenigingen dient de betrokken omzet van de daarvan deeluitmakende ondernemingen in aanmerking te worden genomen. De d-g NMa past de Richtsnoeren boetetoemeting echter in dit geval niet toe aangezien, zoals hierna zal worden toegelicht, in dit geval onverkorte toepassing tot evidente onbillijkheid zou leiden.¹⁵⁴

6.2.3 *Duur en ernst van de overtreding*

164. Voor de duur van de overtredingen wordt verwezen naar randnummers 144 tot en met 147.

165. De besluiten van de betrokken brancheverenigingen zien op prijzen en dienen om deze reden ten minste als zware overtredingen te worden aangemerkt.¹⁵⁵ Onder omstandigheden kunnen er redenen zijn om dergelijke besluiten aan te merken als zeer zware overtredingen. Dergelijke omstandigheden doen zich in het onderhavige geval niet voor. In dit verband hecht de d-g NMa onder meer waarde aan de omstandigheid dat de betrokken besluiten, welke een niet-bindend karakter hebben, plaatsvinden binnen het raamwerk van vele andere activiteiten ten behoeve van de leden, die partijen als brancheverenigingen gerechtigd (waren en) zijn uit te voeren. Voorts geldt wat betreft de individuele leden geldt dat zij lid zijn van en daarmee betrokken bij het NIP, de LVE, de NVP en de NVVP als ondernemersverenigingen die zich schuldig hebben gemaakt aan mededingingsrechtelijke overtredingen, doch ten aanzien van de totstandkoming van de betrokken besluiten van het NIP, de LVE, de NVP en de NVVP geldt dat hen geen individuele rol van betekenis kan worden toegeschreven. Evenmin is uit de feiten naar voren gekomen dat de verenigingen een forum zouden vormen voor een met het kartelverbod strijdige onderlinge afstemming tussen bepaalde leden.

---

¹⁵¹ Zie ook in volgende voetnoot te noemen Richtsnoeren boetetoemeting, randnummer 7.

¹⁵² Richtsnoeren boetetoemeting met betrekking tot het opleggen van boetes ingevolge artikel 57 van de Mededingingswet van de d-g NMa van 19 december 2001, Staatscourant 2001, nr. 248, p. 90.

¹⁵³ Richtsnoeren boetetoemeting, randnummer 20-22.

¹⁵⁴ Richtsnoeren boetetoemeting, randnummer 29.

¹⁵⁵ Richtsnoeren boetetoemeting, randnummers 10-13.

166. Voor de vaststelling van de hoogte van de boete is in dit geval voorts het volgende van belang. Partijen zijn brancheverenigingen met vele leden. De gedragingen waarmee zij de Mw hebben overtreden, betreffen besluiten in de vorm van niet-bindende beslissingen, “aanbevelingen” aan hun leden, waarvan het de bedoeling c.q. de wil van de betrokken ondernemersvereniging was dat ze door de leden zouden worden opgevolgd. Niet is gebleken dat de betrokken ondernemersverenigingen, anders dan het doen van de prijsaanbevelingen, dwang hebben uitgeoefend of erop aan hebben gedrongen bij de leden de adviestarieven te hanteren.
167. Bij het bepalen van de ernst van de overtreding houdt de d-g NMa rekening met de economische context waarin de overtreding heeft plaatsgevonden¹⁵⁶.
168. Ten aanzien van de effecten van de adviestarieven kan worden verwezen naar hetgeen is overwogen in randnummers 131 tot en met 142. Hieruit blijkt, naar de mening van de d-g NMa, van coördinerende c.q. mededingingsbeperkende effecten in de praktijk die hun weerslag hebben op de prijsstelling en prijzen voor de desbetreffende psychologische en psychotherapeutische diensten. Naar aanleiding van hetgeen partijen naar voren hebben gebracht, acht de d-g NMa het echter niet onaannemelijk dat de negatieve economische impact van de betrokken besluiten beperkt is (geweest).
169. Een en ander in aanmerking nemend zou de d-g NMa bij toepassing van de Richtsnoeren boetetoemeting een rekenfactor van 0,2 aangewezen achten.

6.2.4 *Vaststelling van de hoogte van de boete*

170. De d-g NMa zou bij onverkorte toepassing van de Richtsnoeren boetetoemeting van de betrokken omzet een schatting kunnen maken indien deze niet op basis van de verstrekte informatie kan worden bepaald¹⁵⁷. De d-g NMa heeft voor de betrokken ondernemingen van elk van de ondernemersverenigingen, de duur van de overtreding in aanmerking nemend, vastgesteld dat de betrokken omzet minimaal op EUR 250 miljoen voor het NIP, EUR 264 miljoen voor de LVE, EUR 108 miljoen voor de NVP en EUR 124 miljoen voor de NVVP moet worden geschat¹⁵⁸. Gelet op het

---

¹⁵⁶ Zie ook Richtsnoeren boetetoemeting, randnummer 9.

¹⁵⁷ Boeterichtsnoeren, rnr. 15.

¹⁵⁸ Deze ruwe schatting is tot stand gekomen op basis van summier gegevens. Uit het KPMG-rapport tabel 7.4 blijkt dat de omzet van psychotherapeuten ongeveer EUR 36 miljoen bedroeg in 2001 en de omzet van andere dan eerstelijns psychologen EUR 18 miljoen bedroeg (van de drie grootste aanbieders in 2001). Wat betreft eerstelijns psychologen is een schatting gemaakt aan de hand van de vermenigvuldiging van het aantal aanbieders x gemiddeld aantal declarabele uren x adviesuurtarief (hierbij is rekening gehouden met eerstelijns psychologen die in deeltijd werken, zoals door de LVE naar voren gebracht). Zeer waarschijnlijk ligt de betrokken omzet in werkelijkheid beduidend hoger.

navolgende kan in het onderhavige geval met deze schatting van de betrokken omzet worden volstaan.

171. Hoewel een van de bovenstaande omzet afgeleide boete recht zou doen aan de omvang van de economische activiteiten, die door de mededingingsrechtelijke overtredingen zijn geraakt en langs welke weg de potentiële schade aan de mededinging is toegebracht, zou onverkorte toepassing van de Richtsnoeren boetetoemeting in het onderhavige geval naar de mening van de d-g NMa leiden tot een evident onbillijke uitkomst. Hierbij wordt mede gelet op het type overtreding, die als zwaar wordt gekwalificeerd en niet als zeer zwaar, en op het feit dat het hier ondernemersverenigingen betreft waarbij de door de leden gegenereerde totale omzet hoog is, doch welke leden, zoals hierboven is aangegeven, geen individuele rol van betekenis kan worden toegeschreven. De d-g NMa meent daarom dat ten aanzien van het NIP, de LVE, de NVP en de NVVP oplegging van een in omvang aanzienlijk beperktere boete is aangewezen, waarbij acht wordt geslagen op het uitgangspunt van preventieve werking en het vereiste van proportionaliteit.
172. Een en ander in aanmerking nemende wordt de boete vastgesteld op EUR 240.000 voor het NIP, EUR 80.000 voor de LVE, EUR 55.000 voor de NVP en EUR 70.000 voor de NVVP.
173. Naar het oordeel van de d-g NMa leidt oplegging van de genoemde boetes niet tot onbillijkheid. Daarbij wordt niet alleen de huidige financiële middelen van partijen, geïndiceerd door de omvang van de jaarcontributie, welke voor de leden van het NIP, de LVE, de NVP en de NVVP, op wie de adviestarieven betrekking hebben, achtereenvolgens EUR 947.000, EUR 319.000, EUR 232.732 en EUR 287.000 bedragen, in aanmerking genomen, doch tevens het feit dat de brancheverenigingen rechtstreeks invloed hebben op de eigen financiële positie door het vaststellen van de hoogte van de jaarcontributie van de leden.
174. Ten slotte kan nog het volgende worden opgemerkt. De geschonden norm komt duidelijk uit de wet (en de daarbij behorende toelichting) en de ook al vóór 1998 geldende Europese beschikkingenpraktijk en jurisprudentie naar voren. Enkele partijen verwijzen derhalve tevergeefs naar de datum van publicatie van de Richtsnoeren Zorg. Hierbij zien zij bovendien over het hoofd dat ruim een jaar eerder de Richtsnoeren Samenwerking Bedrijven zijn gepubliceerd (zie daarin randnummers 25, 55 en 56). Voor zover het door enkele partijen gevoerde verweer met betrekking tot onbekendheid met, onduidelijkheid van en extensieve interpretatie van de mededingingsrechtelijke toelaatbaarheid van adviestarieven van ondernemersverenigingen is bedoeld als een pleidooi voor het ontbreken van verwijtbaarheid en daarmee voor het niet opleggen van een boete, wijst de d-g NMa dit daarom af.

6.3 Last onder dwangsom

6.3.1 *Het NIP*

175. Ten aanzien van de adviestarieven van het NIP, inclusief psychotherapeutische diensten¹⁵⁹, is het volgende van belang. Het NIP heeft tijdens de hoorzitting desgevraagd gezegd geen prijsadviezen meer te verstrekken, totdat meer duidelijkheid bestaat over het standpunt van de d-g NMa. In de schriftelijke zienswijze heeft zij aangegeven de adviestarieven van de website te hebben verwijderd en geen folders met adviestarieven meer te verstrekken. De d-g NMa acht het dan ook niet nodig maatregelen te treffen die ertoe dienen dat het NIP zich in de toekomst zal onthouden van gedrag dat hetzelfde doel of dezelfde werking heeft als de omschreven overtreding. Hierbij is het passend haar de navolgende last onder dwangsom op te leggen op grond van artikel 56, eerste lid, jo. 58, eerste lid, Mw.

176. Het NIP zal al haar leden schriftelijk binnen twee maanden nadat dit besluit aan haar is bekend gemaakt, in niet voor meerdere uitleg vatbare bewoordingen en onder verwijzing naar dit besluit mededelen dat zij haar praktijk van het verstrekken van tariefadviezen wegens vastgestelde strijdigheid met de Mw definitief heeft beëindigd. Binnen twee weken na het verzenden van deze mededeling dient het NIP een afschrift hiervan, vergezeld van een verzendlijst, te overleggen aan de d-g NMa. Het NIP zal een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag voor iedere dag dat het NIP niet of onvolledig aan de in deze alinea genoemde last voldoet. Het bedrag waarboven het NIP geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 50.000,-.

6.3.2 *De LVE*

177. De LVE heeft tijdens de hoorzitting desgevraagd verteld dat zij het besproken rekenvoorbeeld niet van haar website heeft gehaald, maar dat zij zich nog beraadde over wat voor 2004 moest gebeuren. De d-g NMa acht het dan ook nodig maatregelen te treffen om zeker te stellen dat de LVE zich in de toekomst zal onthouden van gedrag dat hetzelfde doel of dezelfde werking heeft als de omschreven overtreding. Het is derhalve passend haar een last onder dwangsom op te leggen op grond van artikel 56, eerste lid, jo. 58, eerste lid, Mw.

178. Ingevolge deze last dient de LVE zich uiterlijk met ingang van vier weken na bekendmaking van dit besluit aan haar definitief te onthouden van het ter beschikking stellen van rekenvoorbeelden die uitkomen op een specifiek tarief, dan wel andere uitingen met hetzelfde effect. Hieronder valt

---

¹⁵⁹ Aanvankelijk was het de bedoeling om de diensten van vrijgevestigde psychotherapeuten per 1 januari 2004 onder de werksfeer van de WVG te brengen. Daarmee zou de tarifiering voor deze dienstverlening sterk gereguleerd worden. Bij brief van 22 december 2003 heeft de d-g Maatschappelijk Zorg van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport het College tarieven gezondheidszorg echter laten weten dit voorlopig uit te stellen (zie www.ctgzorg.nl).

onder meer de verplichting het besproken rekenvoorbeeld van de website van de LVE te verwijderen. Voor elke keer dat de LVE na deze vier weken in strijd handelt met deze instructie, zal zij een dwangsom verbeuren van EUR 50.000,-. Voor publicaties op internet in strijd met deze instructie zal zij een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag dat zij op internet uitingen doet in strijd met bovengenoemde instructie. Het bedrag waarboven de LVE geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 150.000,-. Deze last geldt gedurende twee jaar.

179. De LVE zal al haar leden schriftelijk binnen twee maanden nadat dit besluit aan haar is bekend gemaakt, in niet voor meerdere uitleg vatbare bewoordingen en onder verwijzing naar dit besluit mededelen dat zij haar praktijk van het verstrekken van tariefadviezen wegens vastgestelde strijdigheid met de Mw definitief beëindigt of heeft beëindigd. Binnen twee weken na het verzenden van deze mededeling dient de LVE een afschrift hiervan, vergezeld van een verzendlijst, te overleggen aan de d-g NMa. De LVE zal een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag voor iedere dag dat de LVE niet of onvolledig aan de in deze alinea genoemde last voldoet. Het bedrag waarboven de LVE geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 50.000,-.

6.3.3 *De NVP*

180. Ten aanzien van de adviestarieven van de NVP is het volgende van belang. De NVP heeft tijdens de hoorzitting desgevraagd gezegd geen prijsadviezen meer te verstrekken. Voorts wordt de overtreding van de NVWP vastgesteld tot en met december 2002, derhalve ongeveer een jaar voor het opmaken van het rapport op 2 oktober 2003. De d-g NMa acht het dan ook niet nodig maatregelen te treffen die ertoe dienen dat de NVP zich in de toekomst zal onthouden van gedrag dat hetzelfde doel of dezelfde werking heeft als de omschreven overtreding. Hierbij is het passend haar de navolgende last onder dwangsom op te leggen op grond van artikel 56, eerste lid, jo. 58, eerste lid, Mw.

181. De NVP zal al haar leden schriftelijk binnen twee maanden nadat dit besluit aan haar is bekend gemaakt, in niet voor meerdere uitleg vatbare bewoordingen en onder verwijzing naar dit besluit mededelen dat zij haar praktijk van het verstrekken van tariefadviezen wegens vastgestelde strijdigheid met de Mw definitief heeft beëindigd. Binnen twee weken na het verzenden van deze mededeling dient de NVP een afschrift hiervan, vergezeld van een verzendlijst, te overleggen aan de d-g NMa. De NVP zal een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag voor iedere dag dat de NVP niet of onvolledig aan de in deze alinea genoemde last voldoet. Het bedrag waarboven de NVP geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 50.000,-.

6.3.4 *De NVWP*

182. Ten aanzien van de adviestarieven van de NVWP is het volgende van belang. De NVWP heeft tijdens de hoorzitting desgevraagd gezegd geen prijsadviezen meer te verstrekken. Ook in haar

schriftelijke zienswijze heeft zij aangegeven zich voortaan te zullen onthouden van het geven van tariefadviezen. De d-g NMa acht het dan ook niet nodig maatregelen te treffen die ertoe dienen dat de NVVP zich in de toekomst zal onthouden van gedrag dat hetzelfde doel of dezelfde werking heeft als de omschreven overtreding. Hierbij is het passend haar de navolgende last onder dwangsom op te leggen op grond van artikel 56, eerste lid, jo. 58, eerste lid, Mw.

183. De NVVP zal al haar leden schriftelijk binnen twee maanden nadat dit besluit aan haar is bekend gemaakt, in niet voor meerdere uitleg vatbare bewoordingen en onder verwijzing naar dit besluit mededelen dat zij haar praktijk van het verstrekken van tariefadviezen wegens vastgestelde strijdigheid met de Mw definitief heeft beëindigd. Binnen twee weken na het verzenden van deze mededeling dient de NVVP een afschrift hiervan, vergezeld van een verzendlijst, te overleggen aan de d-g NMa. De NVVP zal een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag voor iedere dag dat de NVVP niet of onvolledig aan de in deze alinea genoemde last voldoet. Het bedrag waarboven de NVVP geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 50.000,-.

184. Bij de vaststelling van de dwangsommen is rekening gehouden met een redelijke verhouding tussen de dwangsom enerzijds en het geschonden belang en de beoogde werking van de oplegging daarvan anderzijds. De overtredingen betreffen het verstrekken van daadwerkelijke, dan wel *de facto* advies tarieven door ondernemersverenigingen die ertoe strekken de mededinging tussen de leden te beperken. Met de last wordt beoogd een situatie te bereiken, waarin de jarenlange praktijk van het vaststellen van adviesprijzen door partijen wordt doorbroken, er geen nieuwe adviesprijzen zullen worden vastgesteld en de leden van partijen zich niet meer richten naar de reeds uitgevaardigde adviesprijzen; dit alles in overeenstemming met hetgeen door de Mw wordt voorgeschreven.

185. Bij de vaststelling van de hoogte van de dwangsom is in aanmerking genomen dat de dwangsom een daadwerkelijke prikkel dient te zijn tot naleving van de last. De dwangsom is gerelateerd aan toekomstige gedragingen, niet aan gedragingen in het verleden. De hoogte van de dwangsom wordt niet bepaald door een verwijt dat de geadresseerde al dan niet wordt gemaakt, maar door de beoogde werking als prikkel tot naleving.

186. Het belang van de mededinging bij het opheffen, ex artikel 63, lid 1, Mw, van de opschortende werking van bezwaar en beroep ten aanzien van de opgelegde lasten onder dwangsom weegt zwaarder dan de daar tegenover staande belangen van de desbetreffende ondernemersvereniging. Deze opschortende werking wordt derhalve op basis van artikel 63, lid 2, Mw opgeheven.

7 Besluit

De directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit:

a) legt de volgende boetes op:

- aan de ondernemersvereniging het Nederlands Instituut van Psychologen, statutair gevestigd te Amsterdam; EUR 240.000,-
- aan de ondernemersvereniging de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen, statutair gevestigd te Amsterdam; EUR 80.000,-
- aan de ondernemersvereniging de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie, statutair gevestigd te Utrecht; EUR 55.000,-
- aan de ondernemersvereniging de Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde Psychotherapeuten, statutair gevestigd te Utrecht; EUR 70.000,-;

b) legt het Nederlands Instituut van Psychologen de navolgende last onder dwangsom op:

het Nederlands Instituut van Psychologen zal al haar leden schriftelijk binnen twee maanden nadat dit besluit aan haar is bekend gemaakt, in niet voor meerdere uitleg vatbare bewoordingen en onder verwijzing naar dit besluit mededelen dat zij haar praktijk van het verstrekken van tariefadviezen wegens vastgestelde strijdigheid met de Mw definitief beëindigt of heeft beëindigd. Binnen twee weken na verzenden van deze mededeling dient het Nederlands Instituut van Psychologen een afschrift hiervan, vergezeld van een verzendlijst, te overleggen aan de d-g NMA;

voor iedere dag dat het Nederlands Instituut van Psychologen niet of onvolledig aan de in de vorige alinea genoemde last voldoet, zal zij een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag; Het bedrag waarboven het Nederlands Instituut van Psychologen geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 50.000,-;;

c) legt de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen de volgende last onder dwangsom op: de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen dient zich uiterlijk met ingang van vier weken na bekendmaking van dit besluit aan haar definitief te onthouden van het ter beschikking stellen van rekenvoorbeelden die uitkomen op een specifiek tarief, dan wel andere uitingen met dezelfde of vergelijkbare uitkomst;

voor elke keer dat de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen na deze vier weken in strijd handelt met deze instructie, zal zij een dwangsom verbeuren van EUR 50.000,-. Voor publicaties op internet in strijd met deze instructie zal zij een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag dat zij op internet uitingen doet in strijd met bovengenoemde instructie. Het bedrag waarboven de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 150.000,-;

d) legt de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen de navolgende last onder dwangsom op: de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen zal al haar leden schriftelijk binnen twee maanden nadat dit besluit aan haar is bekend gemaakt, in niet voor meerdere uitleg vatbare

bewoordingen en onder verwijzing naar dit besluit mededelen dat zij haar praktijk van het verstrekken van tariefadviezen wegens vastgestelde strijdigheid met de Mw definitief beëindigt of heeft beëindigd. Binnen twee weken na verzenden van deze mededeling dient de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen een afschrift hiervan, vergezeld van een verzendlijst, te overleggen aan de d-g NMa.

voor iedere dag dat de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen niet of onvolledig aan de in de vorige alinea genoemde last voldoet, zal zij een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag. Het bedrag waarboven de Landelijke Vereniging van Eerstelijnspsychologen geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 50.000,-;

- e) legt de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie de navolgende last onder dwangsom op: de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie zal al haar leden schriftelijk binnen twee maanden nadat dit besluit aan haar is bekend gemaakt, in niet voor meerdere uitleg vatbare bewoordingen en onder verwijzing naar dit besluit mededelen dat zij haar praktijk van het verstrekken van tariefadviezen wegens vastgestelde strijdigheid met de Mw definitief beëindigt of heeft beëindigd. Binnen twee weken na verzenden van deze mededeling dient de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie een afschrift hiervan, vergezeld van een verzendlijst, te overleggen aan de d-g NMa.;

voor iedere dag dat de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie al dan niet geheel aan de in de vorige alinea genoemde last voldoet zal zij een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag. Het bedrag waarboven de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 50.000,-;

- f) legt de Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde Psychotherapeuten de navolgende last onder dwangsom op: de Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde Psychotherapeuten zal al haar leden schriftelijk binnen twee maanden nadat dit besluit aan haar is bekend gemaakt, in niet voor meerdere uitleg vatbare bewoordingen en onder verwijzing naar dit besluit mededelen dat zij haar praktijk van het verstrekken van tariefadviezen wegens vastgestelde strijdigheid met de Mw definitief beëindigt of heeft beëindigd. Binnen twee weken na verzenden van deze mededeling dient het Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde Psychotherapeuten een afschrift hiervan, vergezeld van een verzendlijst, te overleggen aan de d-g NMa.;

voor iedere dag dat de Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde Psychotherapeuten niet of onvolledig aan de in de vorige alinea genoemde last voldoet zal zij een dwangsom verbeuren van EUR 500,- per dag. Het bedrag waarboven de Nederlandse Vereniging van Vrijgevestigde Psychotherapeuten geen dwangsom meer verbeurt, bedraagt EUR 50.000,-.

Openbaar

- g) bepaalt dat artikel 63, lid 1, Mw niet geldt met betrekking tot de onder b) tot en met f) bedoelde lasten onder dwangsom.

Dit besluit is gericht tot ieder van de onder a) vermelde rechtspersonen afzonderlijk

Datum: 26 april 2004

W.g.

Mr. P. Kalbfleisch

Directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit

Tegen dit besluit kan degene, wiens belang rechtstreeks bij dit besluit is betrokken, binnen zes weken na bekendmaking een gemotiveerd bezwaarschrift indienen bij de directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit. Een bezwaarschrift kan worden gezonden aan de Nederlandse Mededingingsautoriteit, Juridische Dienst, Postbus 16326, 2500 BH DEN HAAG